СТІВЕН

КІНГ

ВІДРОДЖЕННЯ

КЛУБ СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЛЯ

Стівен Кінг
Відродження

© Stephen King, 2014
© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2015
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2015
Обережно! Ненормативна лексика!

Це художній твір. Будь-які відсилання до історичних подій, реально існуючих особистостей або місць використовуються в художніх цілях. Усі назви й імена персонажів є витвором авторської уяви, а будь-яка схожість із реальними подіями, місцями або персоналіями, сучасними та історичними, є цілком випадковою.

Ця книга для декого з тих людей, які змурували мій дім:
Мері Шеллі,
Брема Стокера,
Г. Ф. Лавкрафта,
Кларка Ештона Сміта,
Дональда Вандрі,
Фріца Лейбера,
Оґеста Дерлета,
Ширлі Джексон,
Роберта Блоха,
Пітера Страуба.

А також для АРТУРА МЕЙЧЕНА, чий коротенький роман «Великий бог Пан» не давав мені спокою все життя.

Відродження

Не мертве те, що може вічно спати, А по мільярдах літ і смерть здолати.

Г. Ф. Лавкрафт

I
«П’ятий персонаж». Гора Череп. Тихе озеро

Щонайменше в одному наше життя справді схоже на кіно. Головний акторський склад – це ваші родичі та друзі. Серед акторів другого плану – сусіди, колеги й випадкові знайомі. Також є епізодичні ролі: касирочка з прегарною усмішкою в супермаркеті, приязний бармен у місцевому шинку, хлопці, з якими ти займаєшся в спортзалі три дні на тиждень. А ще тисячі інших – людей, які течуть потоком крізь кожне життя, неначе вода крізь сито, стрічаються вам раз – і більше ніколи. Підліток, що гортає комікси у книгарні «Барнз & Ноубл», той, повз котрого вам довелося протискатися (бурмочучи «перепрошую»), щоб дістатися до журналів. Жінка на сусідній смузі на світлофорі, котра скористалася моментом, щоб підфарбувати губи. Мама, що витирає морозиво з обличчя свого карапузика в ресторанчику на узбіччі, де ви зупинилися перекусити. Торговець, який продав вам пакетик арахісу на бейсбольному матчі.

Та іноді в житті з’являється людина, що не вписується в жодну з цих категорій. Це джокер, який вистрибує з колоди через довільні проміжки часу протягом багатьох років, і частенько – у кризові моменти. У кінематографі таких називають «п’ятими персонажами»[1], або ж ініціаторами змін. Коли він вигулькує у фільмі, ви знаєте, що він там, бо його туди вписав сценарист. Але хто пише сценарії наших життів? Доля чи випадковість? Я хочу вірити, що останнє. Я хочу цього всім серцем і душею. Коли я думаю про Чарльза Джейкобза – свого «п’ятого персонажа», свого ініціатора змін, свою відплату, – мені нестерпно навіть уявляти, що його присутність у моєму житті була бодай на дещицю пов’язана з долею. Бо це б означало, що всім цим жахливим подіям – цим *страхіттям* – судилося статися. А якщо це так, то не існує ніякого світла, і наша

віра в нього – тупа ілюзія. Якщо це так, ми живемо в пітьмі, мов тварини в норі чи мурахи в глибинах мурашника.

І ми тут не самі.

На мій шостий день народження Клер подарувала мені військо, і однієї суботи в жовтні 1962-го я готувався до великої битви.

Я з великої родини (було нас четверо хлопчиків і одна дівчинка) і, як найменшенький, завжди діставав багацько подарунків. Найкращі дарувала Клер. Не знаю чому: тому, що вона була найстарша, чи тому, що була єдиною дівчинкою, чи те й те водночас. Але з усіх кльових штук, які я отримав од неї за всі роки, те військо було, безумовно, найкращим. Воно складалося з двох сотень зелених пластмасових солдатиків, деякі були з гвинтівками, деякі – з автоматами, ще до десятка кріпилися трубкоподібні штукенції, які вона називала мінометами. А ще там було вісім вантажівок і дванадцять джипів. Та найкрутішою з усього цього добра виявилася коробка, в якій воно продавалося: картонна скриня, розфарбована в камуфляжних зелено-коричневих відтінках, з трафаретним написом «ВЛАСНІСТЬ АРМІЇ США» спереду. А знизу Клер власноруч дописала трафаретом: ДЖЕЙМІ МОРТОН, КОМАНДИР.

Тобто я.

– Я побачила рекламу ззаду на Терріній книжці коміксів, – пояснила вона, коли я закінчив вищати з радощів. – Вирізати її він мені не дозволив, бо скупердяга…

– Саме так, – відповів Террі. Йому було вісім. – Я скупердяга старший брат. – Він розгорнув два пальці вилкою і заткнув собі ними ніздрі.

– Ану годі, – приструнчила нас мати. – У дні народження жодних суперечок між братами, будь ласка й дякую. Террі, витягни пальці з носа.

– Ну от, – продовжила Клер, – я скопіювала купон і відправила за вказаною адресою. Боялася, що вчасно не дійде, але дійшов. Я рада, що тобі подобається. – І вона поцілувала мене у скроню. Вона

завжди мене туди цілувала. Стільки років минуло, а я досі ніби відчуваю ті ніжні поцілунки.

– Мені дуже подобається! – Я притиснув скриню до грудей. – Мені буде подобатись цілу вічність!

Було це після сніданку, на який подали млинці з чорницями і з беконом, мої улюблені. Нам усім на дні народження готували наші улюблені страви, а після сніданку дарували подарунки, там, у кухні з дров'яною плитою та довгим столом і нашим одоробалом (як ми її називали) – пральною машиною, яка вічно ламалася.

– Ціла вічність для Джеймі – це, типу, п'ять днів, – підштрикнув Кон. Йому було десять, він був худенький (хоча згодом роздобрів) і вже тоді мав нахил до точних наук.

– Молодець, Конраде, – сказав наш тато. Він був одягнений у робоче – чистий комбінезон із вигаптуваним золотими нитками іменем (РИЧАРД) на лівій нагрудній кишені та написом на правій кишені «РІДКЕ ПАЛИВО МОРТОНА». – Я вражений.

– Дякую, татусю.

– Твій гострий язичок здобув тобі приз – допомогти матері прибрати після сніданку.

– Сьогодні черга Енді!

– *Була* черга Енді, – виправив тато, поливаючи сиропом останній млинець. – Бери рушника, Гострий Язичок. І старайся нічого не розтрощити.

– Ти його розпестиш, – пробурчав Кон, але рушника взяв.

Конні не так уже й помилявся щодо того, як я розумію вічність. Уже через п'ять днів гра «Операція»[2] припадала пилом у мене під ліжком (однаково там бракувало деяких частин тіла, Енді купив її на доброчинному розпродажі в місцевому клубі «Юріка Ґранж» за четвертак). Туди ж відправилися пазли – подарунок від Террі. А Кон подарував мені «В'юМайстер»[3], і ті затрималися трохи довше, але зрештою теж загриміли в шафу і більше їх ніхто не бачив.

Від мами й тата я дістав одяг, бо мій день народження припадає на кінець серпня і того року я мав піти в перший клас. Нові штани й

сорочки викликали в мене приблизно такий самий захват, як і налагоджувальний екран телевізора, але я постарався енергійно подякувати. Думаю, вони легко мене розкусили – шестирічним важко дається фальшивий ентузіазм у голосі… хоча, з сумом мушу констатувати, що більшість із нас досить швидко засвоюють цю навичку. Хай там як, одяг випрали в одоробалі, повісили на мотузку сушитися на бічному подвір'ї і зрештою сховали в шухлядах мого комода, де (хоч навряд чи є потреба це додавати) він і лежав, забутий усіма, поки не настав вересень, а отже, й час його вдягати. Пам'ятаю, був там светр, доволі симпатичний – коричневий з жовтими смугами. Коли я його надягав, то уявляв себе супергероєм: «Я Людина-Оса: стережіться мого жала, лиходії!»

Але щодо скрині з армією всередині Кон помилився. Цими гавриками я грався день у день, зазвичай на краю переднього подвір'я, де пролягала смуга ґрунту між нашим моріжком та Методист-роуд, яка в ті дні ще була ґрунтовою. За винятком траси 9 і двосмугової дороги, яка вела до Козячої гори, де розташовувався курорт для багачів, усі дороги в Гарлоу в ті часи були ґрунтовими. Пригадую, як моя мама не раз плакалася через ту пилюку, що просочувалася до кімнат у сухі літні дні.

У пообідню пору зі мною в солдатиків частенько бавилися двоє моїх нерозлучних друзяк – Біллі Пекет і Ел Ноулз, – але того дня, коли в моєму житті вперше з'явився Чарльз Джейкобз, я був сам-один. Не пам'ятаю вже, де ділися Біллі та Ел, але пригадую, що радів, бо задля різноманіття міг погратися на самоті. По-перше, не треба було ділити армію на три дивізії. А по-друге (що ще важливіше), не доводилося сперечатися про те, чия тепер черга перемагати. Насправді здавалося несправедливим те, що мені доводиться іноді програвати, бо то були *мої* солдатики і *моя* скриня.

Коли я однієї спекотної літньої днини невдовзі після дня народження висловив цю думку своїй матусі, вона взяла мене за

плечі й подивилася в очі – явна ознака того, що зараз мені вкотре дадуть урок життя.

– Джеймі, половина всіх неприємностей у світі від оцих скиглінь «моє, моє». Коли ти граєшся з друзями, солдатики належать усім вам.

– Навіть якщо ми воюємо, як вороги?

– Навіть «якщо». Коли Біллі з Елом ідуть додому вечеряти, а ти ховаєш солдатиків назад у коробку...

– Це *скриня!*

– Так, у скриню. Коли ти їх ховаєш, вони знову стануть твоїми. Люди можуть по-різному псувати одне одному життя (ти, коли виростеш, сам побачиш), але я думаю, що корінь усієї поганої поведінки – це звичайнісінький егоїзм. Синку, пообіцяй мені, що ніколи не будеш егоїстом.

Я пообіцяв, але мені так само не подобалося, коли Біллі та Ел вигравали.

Того дня в жовтні 1962-го, коли доля всього світу теліпалася на волосині над клаптиком землі, званим Кубою, я воював і за тих, і за тих, а це означало, що мені судилося перемогти так чи інакше. На Методист-роуд раніше того дня побував міський грейдер («Перекладають каміння з місця на місце», – завше бурчав тато) і скрізь лежала насипана земля. Я нагріб собі достатньо, щоб спочатку насипати горбочок, потім великий пагорб, а потім дуже великий пагорб, який сягав мені мало не до колін. Я хотів був назвати його Козячою горою, але це здалося неоригінальним (зрештою, до справжньої Козячої гори було лише дванадцять миль ходу) і нудним. Поміркувавши хвильку, я вирішив назвати той пагорб горою Череп. Навіть спробував був проткнути в ньому пальцями дві заглибини, щоб нагадувало очні впадини, але земля була суха і заглибини посипалися всередину.

– Ну що ж, – сказав я солдатикам, покиданим абияк у скриню. – Життя жорстоке, не можна мати все одночасно. – То був один з

улюблених висловів мого тата, а він уже точно мав причини так вважати – з п'ятьма дітьми на шиї. – Це в нас будуть уявні печери.

Я поставив половину солдатів своєї армії на вершину гори Череп, де вони здавалися грізною командою. Особливо мені подобалися там, на горі, мінометники. То були фріци. Американське військо я розставив на краю моріжка. Їм дісталися всі джипи й вантажівки, бо то буде круто – іти в атаку крутим схилом гори. Деякі перевернуться, я був цього певен, та принаймні декілька дістануться вершини. І переїдуть мінометників, які криком благатимуть пощади. А даремно.

– На смерть! – проголосив я, ставлячи кількох останніх героїчних американців. – Гітсмере, ти наступний!

Я посував їх уперед, ряд за рядом, супроводжуючи звуками стрільби з автомата, як у коміксах, коли на поле бою лягла тінь. Я підвів погляд і побачив, що наді мною височіє якийсь чоловік. Він затуляв собою полудневе сонце, цей силует, оповитий золотистим світлом, – людина-затемнення.

Навколо відбувалась метушня. У нашому домі щосуботи після обіду так завжди відбувалося. Енді й Кон на довгастому задньому подвір'ї під крики й сміх грали в «три летить, шість котиться»[4] із групкою своїх друзів. Клер сиділа нагорі, у своїй кімнаті, із кількома *своїми* подругами, крутила платівки на своєму програвачі марки «Імперіал Паті-Тайм»: «Локомоушн»[5], «Хлопчик-солдат»[6], «Парк Пелісейдс»[7]. Із гаража розлягався стукіт молотка: тато з Террі вовтузилися зі старим «фордом» тисяча дев'ятсот п'ятдесят першого року, якого наш тато називав Ракета Доріг. А якось я почув, як він називає його шматком гівна. Цей вислів я зберіг у пам'яті як дорогоцінний і досі ним користаюся. Коли вам хочеться покращити собі настрій, назвіть щось шматком гівна. Найчастіше допомагає.

Словом, був гармидер, але тієї миті все навколо наче зупинилося. Я знаю, що це така ілюзія, спричинена збоєм пам'яті (не кажучи вже про валізу з темними спогадами), але той спогад вельми тривкий. Зненацька стихли крики дітей на задньому подвір'ї, платівки

перестали грати нагорі, у гаражі змовк гуркіт молотка. Жоден птах не цвірінькнув.

А тоді чоловік нахилився і призахідне сонце сяйнуло йому через плече, на мить засліплюючи мене. Я підняв руку, щоб затулити очі.

– Вибач, вибач, – сказав чоловік і пересунувся так, щоб я міг дивитися на нього, а не на сліпуче сонце. На ньому був чорний піджак «для церкви» і чорна сорочка з колораткою, сині джинси й потерті м'які шкіряні туфлі. Складалося враження, що він хотів бути двома різними людьми водночас. У шестирічному віці я ділив усіх дорослих на три категорії: юні дорослі, дорослі й старі люди. Цей парубок був із юних дорослих. Він сперся долонями на коліна, щоб роздивитися обидва ворожі війська.

– Хто ви? – спитав я.

– Чарльз Джейкобз. – Ім'я видалося невиразно знайомим. Він простягнув мені руку. Я миттю її потиснув, бо навіть у шість років був вихованим хлопчиком. Про це подбали мама з татом.

– А чому на вас цей комір із прорізом?

– Бо я священик. Відтепер, коли ти приходитимеш щонеділі до церкви, там буду я. А якщо прийдеш на збори юних методистів, там теж буду я.

– Нашим священиком був містер Латур, – сказав я. – Але він помер.

– Я знаю. Мені шкода.

– Та нічого страшного, бо мама сказала, що він не мучився, а пішов прямісінько на небеса. Але в нього не було такого комірця.

– Це тому, що Білл Латур був священиком без духовного сану. Він працював ніби як доброволець. Тримав церкву відчиненою, коли не було кому це робити. З його боку це було дуже люб'язно.

– Думаю, мій тато про вас знає. Він у церкві служить дияконом, одним із них. Його допускають збирати пожертви. Але по черзі з іншими дияконами.

– Ділитися – це добре, – і з цими словами Джейкобз опустився на коліна поруч зі мною.

– Ви хочете помолитися? – Ця думка викликала в мене легку тривогу. Молитви були для церкви та зборів методистської молоді, які мої брати й сестри називали четверговою вечірньою школою. Коли містер Джейкобз організував їх знову, для мене то був перший рік, ніби для першачка в звичайній школі. – Якщо хочете поговорити з татом, то він у гаражі з Террі. Вони вставляють нове запалювання в Ракету Доріг. Ну, тобто тато вставляє. Террі йому інструменти подає і дивиться. Йому вісім. А мені шість. Мама, здається, на задньому ґанку, дивиться, як грають у «три летить, шість котиться».

– А коли я був малий, цю гру називали «коти-битка». – І він всміхнувся. Усмішка вийшла чудова. Він мені одразу сподобався.

– Справді?

– Угу. Бо треба було стукнути м'ячем об битку, коли ти його впіймаєш. Як тебе звати, синку?

– Джеймі Мортон. Мені шість років.

– Ти вже це казав.

– Здається, у нас на подвір'ї ще ніхто не молився.

– Я теж не буду. Я просто хотів роздивитися ближче твої війська. Де тут росіяни і де – американці?

– Ну, оці, на землі, американці, так, але на горі Череп – фріци. Американцям треба зайняти гору.

– Бо вона в них на дорозі, – здогадався Джейкобз. – За горою Череп пролягає шлях до Німеччини.

– Точно! І там головний фріц! Гітсмер!

– Творець стількох лиходійств, – промовив він.

– Га?

– Не зважай. Ти не проти, якщо я називатиму поганих просто німцями? «Фріци» – це якось недобре.

– Звісно, не проти, фріци – це ж німці, а німці – фріци. Мій тато воював на тій війні. Але тільки рік. Ремонтував вантажівки в Техасі. А ви воювали, містере Джейкобз?

– Ні, я був занадто молодий. І для Кореї теж. Генерале Мортон, то як ви збираєтеся брати цю гору?

– Іти в атаку! – заволав я. – Стріляти з автоматів! Паф! Та-да-да-да! – А тоді стишив голос: – Тра-та-та-та!

– Фронтальний наступ на височину здається ділом ризикованим, генерале. На вашому місці я б розділив військо… десь отак… – Він посунув половину американців вліво, а половину – вправо. – Таким чином ти їх затиснеш, бачиш? – Він звів разом великий і вказівний пальці. – Підбирайся до цілі з обох боків.

– Можливо, – кивнув я. Мені подобалась ідея лобової атаки – кривавої м'ясорубки, але задум містера Джейкобза теж припав до душі. Він був підступний. А підступність могла добряче потішити. – Я хотів зробити печери, але земля надто суха.

– Та я бачу. – Він тицьнув пальцем у гору Череп і дивився, як осипається земля, погребаючи під собою дірку. Потім підвівся й обтрусив коліна джинсів. – А я маю маленького синочка, через рік-два він, мабуть, уже зможе бавитися твоїми солдатиками.

– Він може гратися вже тепер, якщо схоче. – Я старався не бути егоїстом. – А де він?

– Ще в Бостоні, зі своєю мамою. У нас багато речей, їх треба спакувати. Я думаю, вони приїдуть у середу. Щонайпізніше у четвер. Але Моррі ще замалий для солдатиків. Він лише підніматиме їх із землі й розкидатиме.

– А скільки йому?

– Два.

– Він, мабуть, ще в штанці пісяється! – І я засміявся. Певно, то було нечемно з мого боку, але я просто не зміг стриматися. Малеча, що пісяється в штанці, така кумедна.

– Пісяється, поки що, – з усмішкою відповів Джейкобз, – але я впевнений, що з часом перестане. Кажеш, твій тато в гаражі?

– Ага. – Тепер я згадав, де раніше чув ім'я та прізвище цього чоловіка – мама й тато за вечерею розмовляли про нового священика, який мав приїхати з Бостона. «Та хіба він не занадто молодий?» – спитала тоді мама. «Так, і це позначиться на його заробітній платні», – відповів їй тато й розплився в усмішці.

Здається, вони ще щось про нього говорили, але я вже не слухав. Мою увагу привернув Енді, котрий по-свинському вимастився картоплею-пюре. Він завжди так робив.

– Спробуй цей поздовжній маневр, – сказав Джейкобз, збираючись уже йти.

– Га?

– Затиснути. – Він знову звів великий і вказівний пальці.

– А. Точно. Супер.

Я спробував. Спрацювало доволі непогано. Уся німчура загинула. Але битва була не така вже видовищна, як на мій погляд, тому я все-таки випробував лобову атаку. Джипи й вантажівки падали з крутого схилу гори Череп, плюс фріци валилися ззаду з передсмертними криками відчаю: «Йяаааа!»

Поки лютувала битва, мама, тато й містер Джейкобз сиділи на передньому ґанку, пили чай з льодом і обговорювали справи навколо церковні, бо мій тато був дияконом, а мама – у складі комітету жіночої допомоги. Була не начальницею, але другою після начальниці. Бачили б ви ті химерні капелюшки, які вона вдягала. Було їх у неї, мабуть, із дюжину. Щасливі днинки.

Мама покликала моїх братів і сестру разом із їхніми друзями познайомитися з новим священиком. Я теж хотів був підійти, але містер Джейкобз махнув мені рукою, щоб я не йшов, і сказав мамі, що ми вже познайомилися.

– Бийтеся далі, генерале!

І я бився далі. Кон, Енді та їхні друзі знову пішли на заднє подвір'я і повернулися до гри в м'яч. Клер та її подруги повернулися нагору, до своїх танців (хоча мама сказала їй зробити музику тихіше, будь ласка й дякую). Містер та місіс Мортон і преподобний Джейкобз ще розмовляли, і то досить довго. Пригадую, мене часто дивувало те, як багато патякають дорослі. Це дуже втомлювало.

Я перестав за ними спостерігати, бо знову в кілька різних способів провадив битву за гору Череп. У найприємнішому сценарії (з включенням елементу затискання від містера Джейкобза) одна

частина американської армії утримувала німців затиснутими з фронту, а решта зайшла з тилу і вдарила звідти. «Жчо дце таке?» – закричав один із них перед тим, як отримати кулю в лоба.

Але це почало набридати, і я вже подумував, чи не піти в дім і не з'їсти шмат торта (якщо друзі Кона та Енді щось мені лишили), коли на моє поле бою й на мене самого знову впала тінь. Я підвів погляд і побачив містера Джейкобза. У руках він тримав склянку води.

– Я попросив це у твоєї матері. Можна я тобі щось покажу?

– Так.

Він знову опустився на коліна і вилив воду на гору Череп.

– Це грозова злива! – закричав я і став імітувати звуки грому.

– Угу, якщо тобі так хочеться. З блискавками. А тепер дивися. – Він виставив уперед два пальці, наче роги диявола, і встромив їх у мокру землю. Цього разу заглибини лишилися. – Вуаля! Печери. – Узявши двох солдатиків-німців, він вставив їх усередину. – Їх важко буде звідти вибити, генерале, однак я певен, що американці впораються з цим завданням.

– Ого! Дякую!

– Знов почне осипатися – долий ще води.

– Доллю.

– І не забудь віднести склянку на кухню, коли завершиш бій. Не хочу дістати прочуханку від твоєї матері у свій перший день у Гарлоу.

Я пообіцяв і простягнув руку.

– Поставте її там, містере Джейкобз.

Він розсміявся, поставив склянку на землю й пішов по Методист-роуд до пасторського будинку, де він із сім'єю житиме наступні три роки, поки його не звільнять. Я провів його поглядом і знову повернувся до гори Череп.

Не встиг я по-справжньому взятися до діла, як на поле бою наповзла ще одна тінь. Цього разу то був тато. Він опустився на одне коліно, обережно, щоб не потрощити американських солдатиків.

– Ну, Джеймі, що ти думаєш про нашого нового священика?

– Мені він подобається.

– Мені теж. І твоїй мамі. Він дуже молодий для цієї роботи, і якщо добре впорається, то ми будемо його першою общиною, але я думаю, що все в нього буде добре. Особливо із ЗММ[8]. Молодь працюватиме з молоддю.

– Дивися, татку, він показав мені, як робити печери. Треба просто намочити землю, щоб майже грязюка була.

– Я бачу. – Він скуйовдив мені волосся. – Перед вечерею піди добре вмийся. – І підняв склянку. – Забрати це?

– Так, будь ласка й дякую.

Тато взяв склянку і пішов назад у будинок. А я повернувся до гори Череп, та побачив, що земля знову висохла й печери провалилися. Солдатики всередині були поховані живцем. Але я не мав нічого проти. Зрештою, то були погані солдати.

Нині нас шалено турбують питання, дотичні до сексу, і жоден батько чи мати при здоровому глузді не відпустить шестирічну дитину з новим знайомим – чоловіком, який живе сам (хай навіть це всього на кілька днів). Але саме так і без тіні сумніву вчинила моя мати.

Преподобний Джейкобз (мама сказала, що я повинен називати його так, а не містером) підійшов до нашого будинку на пагорбі Методистів десь за чверть третя і постукав у двері-сітку. Я сидів на підлозі й розмальовував, а мама дивилася шоу «Приз за телефоном»[9]. Вона відправила своє ім'я та прізвище на WCSH[10] і плекала надію виграти Ґран-прі того тижня – пилосос «Електролюкс». Про те, що шансів у неї мало, вона знала, проте казала, що надія живе пекельно довго. То був жарт.

– Можете позичити мені на годинку свого наймолодшенького? – спитав преподобний Джейкобз. – У мене в гаражі є одна річ, яка йому сподобається.

– А що це? – вже підводячись, спитав я.

– Сюрприз. Потім мамі розкажеш.

– Мам?

– Іди, Джеймі, – дозволила вона. – Але спершу перевдягнися, скинь шкільний одяг. А поки він повернеться, хочете склянку чаю з льодом, преподобний Джейкобзе?

– Хочу, – кивнув той. – Але цікаво, чи не могли б ви звати мене Чарлі?

Поміркувавши над цим, мама відповіла:

– Ні. Але Чарльзом, напевно, можу.

Я натягнув джинси й футболку, спустився вниз, але слухати дорослі балачки не став, вийшов надвір чекати шкільного автобуса. Кон, Террі та я відвідували початкову школу на трасі 9 (недалеко, чверть милі пішки від нашого дому), що розміщалася в одній кімнаті, Енді ходив в Об'єднану середню школу, а Клер – до школи Ґейтс-Фолз, де вона вчилася в першому зі старших класів. («Головне, щоб ти не була, як першокласниця», – сказала їй мама. То теж був жарт.) З автобуса вони сходили на перетині траси 9 та Методист-роуд, біля підніжжя пагорба Методистів.

Я побачив, як брат і сестра виходять з автобуса. І поки вони пленталися вгору пагорбом (гризучись, як завше, я це чув, поки стояв в очікуванні біля поштової скриньки), з будинку вийшов преподобний Джейкобз.

– Готовий? – спитав він і взяв мене за руку. Це здалося цілковито природним.

– Так, – сказав я.

На півдорозі донизу пагорбом ми стріли Енді та Клер. Енді спитав, куди я йду.

– Додому до преподобного Джейкобза, – відповів я. – Він покаже мені сюрприз.

– Не затримуйся там, – сказала Клер. – Сьогодні твоя черга накривати на стіл. – Вона потай глянула на Джейкобза і швидко відвела погляд, наче їй несила було на нього дивитися. Ще до кінця року моя старша сестричка до нестями закохається в нього, утім, як і всі її подружки.

– Я скоро його поверну, – пообіцяв Джейкобз.

Тримаючись за руки, ми спустилися на трасу 9, яка вела до Портленда, якщо звернути ліворуч, та до Ґейтс-Фолза, Касл-Рока й Льюїстона, якщо праворуч. Ми зупинилися й подивились, чи нема на дорозі машин (хоча це було смішно, бо трасою 9 вони їздили хіба що влітку), а потім пішли повз сінокоси й поля кукурудзи, стебла якої, тепер висохлі, перестукували на легенькому осінньому вітерці. Десять хвилин ходи привели нас до пасторського дому – охайного білого будиночка з чорними віконницями. За ним виднілася Перша методистська церква Гарлоу, і це теж було смішно, бо інших методистських церков у Гарлоу не було.

Єдиним іншим молитовним домом у Гарлоу була церква шілоїтів[11]. Тато вважав їх диваками, десь посередині між помірно й тяжко причмеленими. Вони не роз'їжджали в запряжених кіньми двоколках абощо, але всі їхні чоловіки й хлопці, коли виходили надвір, натягали чорні капелюхи. Жінки й дівчата ходили в сукнях до щиколоток і білих очіпках. Тато казав, шілоїти стверджували, ніби знають, коли настане кінець світу. Це було записано в якійсь особливій книжці. Мама вважала, що в Америці кожен має право вірити, у що заманеться, аби нікому не шкодив… але й татових слів не спростовувала. Наша церква була більша за шілоїтську, але дуже проста. А ще на ній не було шпиля. Правда, колись був, у давніші часи, 1920-ті чи десь так, але налетів ураган і зніс його.

Ми з преподобним Джейкобзом пройшли ґрунтовою під'їзною доріжкою. Я з цікавістю подивився на його синій «Плімут Бельведер», дуже круту машину.

– Механічна коробка чи автомат? – спитав я.

Він здивовано глянув на мене, та потім розплився в усмішці.

– Автомат. Це подарунок на весілля від тестя й тещі.

– А теща – це така погана людина, про яку в анекдотах розповідають?

– Моя – так, – розсміявся він. – Ти любиш машини?

– Ми всі їх любимо, – відповів я, маючи на увазі всіх у своїй родині… хоча про маму й Клер трохи перебільшив, напевно. Жінки наче не до кінця розуміли засадничу крутизну машин. – Коли тато поремонтує Ракету Доріг, то випробує її на Спідвеї[12] у Касл-Року.

– Серйозно?

– Ну, не він сам. Мама сказала, що йому не можна, бо це дуже небезпечно. Хтось інший. Може, Двейн Робішод. У них із мамою і татом крамничка «Брауніз». Торік він ганяв на Спідвеї, але в нього двигун загорівся. Тато каже, він собі підшукує нову машину.

– А Робішоди ходять до церкви?

– Е-е…

– Я вважатиму, що це відповідь «ні». Заходь у гараж, Джеймі.

Усередині лежали густі тіні й пахло цвіллю. Я трохи побоювався тих тіней і того смороду, але Джейкобза вони наче не турбували. Він завів мене глибше у морок, потім зупинився і на щось показав пальцем. І побачене змусило мене охнути.

Джейкобз лише злегка всміхнувся – так, як це роблять люди, коли чимось пишаються.

– Ласкаво просимо на Погідне озеро, Джеймі.

– Ого!

– Я зібрав його, поки чекаю приїзду Петсі й Моррі. У мене багато хатньої роботи, та я вже чимало й зробив, наприклад, полагодив помпу в криниці, але поки Петс не приїде з меблями, у мене зв’язані руки. Твоя мама, друзяко, і жінки з комітету жіночої допомоги навели неймовірний лад у домі. Містер Латур їздив на роботу з острова Орра[13], і в цьому будинку ще до початку Другої світової ніхто не жив. Я їй подякував, але я не проти, якщо ти подякуєш іще раз.

– Авжеж, ще б пак, – кивнув я, але, здається, так і не переказав цієї другої подяки, бо практично не чув, що він мені сказав. Усю мою увагу притягував до себе стіл, який забирав майже половину гаражного простору. На ньому розкинувся зелений макет ландшафту, поряд із яким гора Череп мусила б згоріти від сорому. Відтоді я бачив чимало таких макетів (здебільшого у вітринах іграшкових

магазинів), але по них завжди бігали хитромудрі електричні поїзди. На столі, який влаштував преподобний Джейкобз, не було поїздів, та й то був власне не стіл – просто листи фанери на кількох поставлених поряд козлах для пиляння дров. А на фанері розлягалася сільська місцевість у мініатюрі, близько дванадцяти футів завдовжки і п'яти завширшки[14]. Через увесь обшир по діагоналі марширували високовольтні опори заввишки вісімнадцять дюймів[15], а найбільше місця займало озеро зі справжньою водою, що навіть у напівмороці зблискувало яскраво-синім.

– Доведеться скоро його розібрати, – сказав священик, – бо інакше не зможу завести машину в гараж. Петсі це не сподобається.

Він нахилився, сперся долонями на коліна й став пильно вдивлятися в положисті пагорби, ниткоподібні високовольтні лінії, велике озеро. Біля води паслися пластмасові вівці й корови (з масштабу вони суттєво вибивалися, але я цього не помітив, та навіть якби й помітив, не зважав би). Ще там стояло багато вуличних ліхтарів, хоч мене це трохи здивувало, бо ні містечка, ні доріг, які вони могли б освітлювати, не спостерігалося.

– Думаю, ти міг би розгорнути тут зі своїми солдатиками велику битву, правда?

– Ага, – сказав я. І подумав, що міг би розгорнути тут цілу війну.

Джейкобз кивнув.

– Але цього не буде, бо на Погідному озері всі з усіма ладнають і битися не дозволено. Тим-то воно схоже на рай. Щойно я розпочну заняття в групі молоді, перенесу озеро в підвал церкви. Може, ти й твої брати мені допоможете. Думаю, дітлахам воно сподобається.

– Авжеж, сподобається! – сказав я і додав щось таке, що чув від свого батька: – А то, коти в манто!

Розсміявшись, він поплескав мене по плечу.

– А тепер хочеш побачити справжнє диво?

– Мабуть, – завагався я, бо впевнений не був. Прозвучало це так, наче диво може бути страшним. Зненацька я збагнув, що ми вдвох у старому гаражі, де немає машини, в запорошеній дірі, де тхнуло так,

наче вона багато років простояла зачинена. Двері в зовнішній світ були відчинені, але здавалося, що до них ціла миля. Мені подобався преподобний Джейкобз, однак раптом я пошкодував, що не лишився вдома: розмальовував би собі на підлозі й чекав, чи не виграє мама «Електролюкс», щоб врешті-решт здобути перевагу в нескінченній битві з літньою пилюкою.

А тоді преподобний Джейкобз поволі провів рукою над Погідним озером, і я геть забув про свій неспокій. З-під саморобного стола полинуло тихе дзижчання, схоже на звук, з яким розігрівався наш телевізор «Філко», і всі маленькі вуличні ліхтарі ввімкнулися. Вони світилися яскраво-білим світлом, занадто яскравим, щоб на нього дивитися, і заливали магічним місячним сяйвом зелені пагорби й синю воду. Навіть пластмасові корови й вівці здавалися більш реалістичними, може, тому що тепер вони відкидали тіні.

– Ого, як ви це зробили?

Священик розплився в усмішці.

– Непоганий фокус, скажи? «І сказав Бог: Хай станеться світло. І сталося світло. І побачив Бог світло, що добре воно». Та тільки я не Бог, тому змушений покладатися на електрику. Дивовижна штука, Джеймі. Такий подарунок від Господа, що він змушує нас відчувати божественну велич щоразу, коли клацаємо вимикачем, хіба не так?

– Напевно, – погодився я. – Мій дідо Амос пам'ятає часи, коли не було електричних лампочок.

– Багато людей пам'ятають. Але невдовзі всіх цих людей не стане… а тоді ніхто особливо не замислюватиметься над тим, яке це диво – електрика. І яка загадка. Ми здогадуємося, як вона працює, але знати, як щось працює, і знати, що це таке насправді, – дуже різні речі.

– Як ви ввімкнули світло? – поцікавився я.

Він показав рукою на полицю позаду стола.

– Бачиш оту маленьку червону лампочку?

– Угу.

– Це фотоелемент. Їх можна купити, але цей я сам зробив. Він відкидає невидимий промінь. Коли я його торкаюся, вуличні ліхтарі довкола Погідного озера загоряються. Якщо я зроблю це ще раз… отак… – Він провів рукою понад ландшафтом, і вуличні ліхтарі потьмяніли, вичахли до кволих цяток світла й остаточно згасли. – Бачиш?

– Клас, – видихнув я.

– Спробуй тепер ти.

Я підняв руку. Спершу нічого не відбувалося, та коли я став навшпиньки, мої пальці торкнулися променя й порушили його цілісність. З-під стола знову полинуло дзичання, і знову ввімкнулися ліхтарі.

– Вийшло!

– А то, коти в манто, – сказав він і скуйовдив мені волосся.

– А що це дзижчить? Наче наш телевізор.

– Зазирни під стіл. Я ввімкну світло, щоб тобі краще було видно. – Він клацнув вимикачем на стіні, й загорілися дві вкритих пилюкою лампочки. Зі смородом цвілі (а до нього домішувався ще якийсь запах – гарячий і масткий) вони нічого вдіяти не змогли, зате трохи розігнали морок.

Я нахилився (а в моєму віці низько опускатися не було потреби) і зазирнув під стіл. Побачив там дві чи три якісь штуки, схожі на коробки, прикріплені знизу до фанери. Саме від них і йшло те дзижчання, і маслянистий запах теж.

– Акумулятори, – пояснив преподобний. – Їх я теж зробив сам. Електрика – моє хобі. І технічні новинки. – Він заусміхався, мов малий хлопчак. – Люблю їх. Мою жінку вони до сказу доводять.

– А в мене хобі – воювати з фріцами, – сказав я. А тоді, згадавши його слова про те, що це трохи недобре, додав: – Тобто з німцями.

– Хобі потрібне кожному. А ще кожному потрібне одне-два дива, просто щоб переконатися, що життя – це щось більше, ніж довга марудна дорога, якою ти плентаєшся від колиски до могили. Хочеш побачити друге диво, Джеймі?

– Так!

У кутку стояв ще один стіл, завалений інструментами, шматками дроту, трьома-чотирма розчленованими транзисторними радіоприймачами, схожими на ті, які були у Клер та Енді, а також звичайними батарейками й акумуляторами з крамниці. Ще там стояв маленький дерев'яний ящик. Узявши його, Джейкобз опустився на коліно, щоб ми з ним були на одному рівні, і витяг зсередини фігурку, загорнуту в білу мантію.

– Ти знаєш, хто це?

Я знав, бо фігура була схожа на мій люмінесцентний нічник.

– Ісус. Ісус із пакунком на спині.

– Це не просто пакунок, це акумуляторний блок. Поглянь. – Він підняв кришку блока на шарнірі, не більшому за голку для шитва. Усередині я побачив щось подібне до кількох блискучих монеток з крихітними цятками припою. – Ці я теж сам зробив, бо в крамниці чогось такого маленького й потужного не купиш. Мабуть, я міг би їх запатентувати і, може, колись так і зроблю, але... – Він похитав головою. – Не зважай.

Він знову закрив кришку блоку й переніс Ісуса до ландшафту Погідного озера.

– Сподіваюсь, ти помітив, яка синя в озері вода, – сказав він.

– Ага! Я такого синього озера ще не бачив!

Він кивнув.

– Само по собі диво, можна сказати... поки уважніше не придивишся.

– Як це?

– Насправді то просто фарба. Іноді, Джеймі, я над цим розмірковую. Коли не спиться. Над тим, що від дещиці фарби мілка вода здається глибокою.

Така дурниця здалася мені не вартою того, щоб її обдумувати, але вголос я цього не сказав. Раптом священик наче виструнчився і поставив Ісуса біля озера.

– Я планую використовувати це на зборах молоді, це буде так зване навчальне знаряддя. Але ти побачиш усе першим, гаразд?

– Гаразд.

– Ось що сказано в чотирнадцятому розділі Євангелія від Матвія. Джеймі, ти ж будеш виконувати настанови зі Слова Божого?

– Авжеж. Мабуть, так. – Мені знову стало трохи тривожно.

– Я знаю, що будеш. Бо те, що ми засвоюємо дітьми, залишається в пам'яті якнайдовше. Добре, слухай уважно. «І зараз звелів Ісус учням… – тобто наказав їм, – до човна сідати, і переплисти на той бік раніше Його, аж поки народ Він відпустить. Відпустивши ж народ, Він на гору пішов помолитися на самоті…» – А ти молишся, Джеймі?

– Так, щовечора.

– Молодчинка. Добре, продовжимо. «…і як вечір настав, був там Сам. А човен вже був на середині моря, і кидали хвилі його, бо вітер зірвавсь супротивний. А о четвертій сторожі нічній Ісус підійшов до них, ідучи по морю. Як побачили ж учні, що йде Він по морю, то настрашилися та й казали: Мара! І від страху вони закричали… А Ісус до них зараз озвався й сказав: Заспокойтесь, це Я, не лякайтесь!» Оце й кінець історії, хай Господь благословить Своє святеє Слово. Хороша вона, правда?

– Мабуть, так. А «озвався» – це означає «заговорив»? Так?

– Так. Ти хотів би побачити, як Ісус іде Погідним озером?

– Ага! Ще б пак!

Він щось покрутив під білою мантією Ісуса, і фігурка зарухалася. Досягнувши Погідного озера, вона не втопилася, а продовжила спокійне ковзання по водяній гладіні. Іншого берега вона дісталася за двадцять секунд чи десь так. Там був пагорб, і вона пробувала на нього вибратися, але я бачив, що от-от перекинеться. Та не встигла, бо її схопив преподобний Джейкобз. Знову засунувши руку Ісусу під мантію, він його вимкнув.

– Він це зробив! – вигукнув я. – Ходив по воді!

– Ну… – Священик усміхався, але не веселою усмішкою. Один кутик рота в нього був опущений донизу. – І так, і ні.

– Що ви маєте на увазі?

– Бачиш те місце, де він ступив на воду?

– Ага…

– Простягни туди руку. І подивись, що там знайдеш. Але обережно, не торкайся ліній електропередач, бо по них біжить справжній струм. Не сильний, але якщо ти їх зачепиш, тебе стукне. Особливо якщо рука буде мокра.

Я простягнув руку, однак сторожко. Навряд чи він міг зіграти зі мною злий жарт, як це часом любили робити Террі й Кон, але я був у чужому гаражі з чужим чоловіком і достеменно нічого не знав. Вода здавалася глибокою, але то була ілюзія, створена синьою фарбою на стінках контейнера та відблисками світла на поверхні. Мій палець занурився лише по першу кісточку.

– Ти не в тому місці торкаєшся, – зауважив преподобний Джейкобз. – Посунь руку трохи вправо. Ти знаєш, де право, а де ліво?

Я знав. Мене мама навчила. *Права – це та рука, якою ти пишеш*. Звісно, для Клер і Кона це правило не діяло, бо вони були, як казав мій батько, ліворукими гравцями.

Я посунув руку й намацав щось у воді. То був метал, з канавкою в ньому.

– Думаю, я знайшов, – сказав я преподобному Джейкобзу.

– Я теж так думаю. Ти торкаєшся рейки, якою пересувається Ісус.

– Це фокус! – вигукнув я. Фокусників я бачив у «Шоу Еда Саллівана»[16], а в Кона була коробка з фокусами, яку він одержав на день народження, хоча вже все розгубив, окрім летючих кульок і зникаючого яйця.

– Саме так.

– Як те, що Ісус ішов по воді до того човна!

– Іноді, – сказав він, – якраз цього я й побоююся.

У нього був такий сумний і відсторонений вигляд, що мені знову на мить стало трохи лячно. А ще шкода його. Бо я зовсім не розумів,

чому він сумує, коли в нього в гаражі є такий чудовий уявний світ, як Погідне озеро.

– Це дуже хороший фокус. – І я погладив його по руці.

Він повернувся з тієї далечіні, куди був одійшов, і широко мені всміхнувся.

– Твоя правда, – сказав він. – Мабуть, я просто скучив за дружиною і синочком. Думаю, саме тому я тебе й позичив, Джеймі. Але час повернути тебе мамі.

Коли ми дійшли до траси 9, він знову взяв мене за руку, хоча ні з того, ні з іншого боку машин видно не було, й ми йшли так усю дорогу до Методист-роуд. Але я не мав нічого проти. Мені подобалося тримати його за руку. Я знав, що він турбується про мене.

Місіс Джейкобз та Моріс приїхали за кілька днів по тому. Хлопчик був ще малим брикунцем у підгузках, зате жінка була гарна. У суботу, за день до того, як преподобний Джейкобз уперше став за кафедру нашої церкви, ми з Террі й Коном допомогли йому перенести Погідне озеро в церковний підвал, де щочетверга вечорами мала збиратися методистська молодь. Без води надто впадали у вічі мілкість озера й рівчачок колії, що через нього проходив.

Преподобний Джейкобз узяв із Террі й Кона обіцянку мовчати – бо, як пояснив він, йому не хотілося зіпсувати враження малечі (що змусило мене почуватися дорослим, і я тішився цим відчуттям). Вони погодилися, і навряд чи хтось із них пробовкався, але в церковному підвалі світло було значно яскравішим, ніж у гаражі пасторського будинку, і якщо стати близько до макета ландшафту й уважно в нього вдивлятися, то ставало помітно, що Погідне озеро – це лише широка калюжа. І жолобок колії теж видно. До Різдва вже знали всі.

– Один великий пшик, – сказав мені одного четвергового пообіддя Біллі Пекет. Вони з братом Ронні ненавиділи четвергову вечірню школу, але мати примушувала їх відвідувати заняття. – Якщо

він ще раз це покаже й розкаже ту байку про ходіння по воді, мене знудить.

Після цього мені захотілося його побити, але він був більшим за мене. І моїм другом. А до всього ще й мав рацію.

II
Три роки. Голос Конрада. Диво

Преподобного Джейкобза звільнили за проповідь, яку він прочитав з кафедри 21 листопада 1965 року. Це легко було знайти в Інтернеті, бо я мав віху, на яку міг спиратися: субота перед Днем подяки. Тиждень по тому він зник із нашого життя – і поїхав сам. Петсі та Моріса (якого дітлахи із ЗММ прозвали Хвостиком Моррі) на той час уже теж не було. Так само, як і «Плімута Бельведера» з коробкою-автоматом.

Моя пам'ять про три роки між тим днем, коли я вперше побачив Погідне озеро, і днем Кошмарної проповіді напрочуд прозора, хоча до того, як починати пригадувати, я б вам сказав, що пам'ятаю мало. Зрештою, сказав би я, хто з нас бодай трохи детально пам'ятає своє життя між шістьма і дев'ятьма роками? Але писання – дивовижна й жахлива річ. Воно відкриває глибокі колодязі пам'яті, що доти стояли накриті.

Я відчуваю, що міг би відкласти вбік історію, яку вирішив написати, та натомість заповнити книжку (і чималеньку за обсягом) спогадами про ті роки й той світ, що так разюче відрізнявся від того, в якому я нині живу. Пам'ятаю свою матір, як вона стояла біля дошки для прасування в комбінації, неймовірно прекрасна в променях ранкового сонця. Пам'ятаю свій купальний костюм з відвислим задом негарного сіро-зеленого кольору, і як ми з братами плавали в озері Гарріз-Понд. Ми казали один одному, що слиз на дні – це коров'ячі кізяки, але то був просто намул (*мабуть,* просто намул). Пригадую сонні полудні в крихітній початковій школі Вест-Гарлоу – як я сидів на зимових пальтах у кутку орфографії та намагався навчити нещасного тупого Дікі Озґуда правильно писати слово «жираф». Навіть пам'ятаю, як він сказав: «Н-н-нащо м-м-мені його писати, як я н-н-ніколи його не б-б-бачив?»

Пам’ятаю павутиння ґрунтових доріг, що мережили наше місто, і як ми грали в «кульки» на шкільному подвір’ї під час морозних квітневих канікул, і як стугонів вітер у соснах, коли я лежав у ліжечку, помолившись і чекаючи, коли прийде сон. Пам’ятаю, як батько виходив із гаража з гайковим ключем у руці та в кепці «РІДКЕ ПАЛИВО МОРТОНА», насунутій низько на лоба, а з кісточок пальців крізь мастило сочилася кров. Пригадую, дивився, як Кен Маккензі[17] представляє мультики про моряка Папая в шоу «Потужні 90», а потім змушений був відмовитися від перегляду телевізора після обіду, коли приходили Клер та її подружки, бо вони хотіли дивитися «Американський подіум», щоб знати, у що вбираються дівчата. Пам’ятаю заходи сонця, червоні, як кров на кісточках пальців у мого батька, – вони ще й тепер змушують мене здригатися.

Я пригадую тисячу інших речей, переважно хороших, проте я сів за комп’ютер не для того, щоб надіти рожеві окуляри й розливати віск ностальгії. Вибіркова пам’ять – один із головних гріхів старих людей, а в мене нема на це часу. Не всі ті речі були хорошими. Ми жили в селі, а в ті часи сільське життя було важким. Та воно й тепер важке, як я собі думаю.

Мій друг Ел Ноулз втрапив рукою в картоплесортувалку свого батька і позбувся трьох пальців, перш ніж містер Ноулз встиг вимкнути ту громіздку небезпечну штукенцію. Я був там того дня і пам’ятаю, як конвеєри забарвилися в червоний. Пам’ятаю, як кричав Ел.

Мій батько (разом із Террі, своїм відданим, хоч і безпорадним служкою) запустив-таки Ракету Доріг – Господи, як оглушливо й розкішно вона загримотіла, коли він розігнав двигун! – і передав її Двейну Робішоду, свіжопофарбовану, з номером 19, нанесеним на дверцята, для перегонів Спідвей у Касл-Року. У першому ж раунді першого заїзду той придурок перевернувся на ній і розтрощив ущент. На самому ж Двейні не лишилося й подряпини. «Видко, педаль газу заїла», – пояснив він, либлячись своєю ідіотською

усмішкою. Тільки в нього вийшло «підаль», а мій батько сказав, що єдиний підаль там за кермом сидів.

– Це навчить тебе не довіряти нічого цінного Робішодам, – зауважила мама, і батько так глибоко запхав руки в кишені, що показалася гумка трусів (либонь, хотів, щоб вони не втекли й не пішли кудись у неналежне місце).

Ленні Макінтош, син листоноші, втратив око, коли нахилився подивитися, чому «бомба з вишнями»[18], яку він поклав у попатраний ананас, не вибухнула.

Мій брат Конрад втратив голос.

Тож ні – не всі ті речі були хорошими.

У першу неділю, коли преподобний Джейкобз піднявся на кафедру, у церкві зібралося більше людей, ніж за всі ті роки, що там проповідував товстий сивий добродушний містер Латур, читаючи свої доброзичливі, проте малозрозумілі проповіді й пускаючи рясну сльозу в День матері, який він називав Неділею матері (усі ці деталі мені люб'язно надала моя мати багато років по тому, бо сам я містера Латура не пам'ятав узагалі). Замість двадцятьох парафіян там зібралося чи не в чотири рази більше люду, і я пам'ятаю, як розлягалися їхні голоси під час Уславлення Бога: «Славте Господа, Котрий є джерелом всілякого благословіння, славте Його, ви, земні створіння». У мене від цього мороз поза шкірою пробіг. Місіс Джейкобз доволі вправно грала на органі. Її біляве волосся, перехоплене на потилиці простою чорною стрічкою, переливалося багатьма кольорами у світлі, що просочувалося крізь наш єдиний вітраж.

Ми поверталися додому en famille[19], наші вихідні недільні черевики здіймали хмаринки куряви, і я опинився позаду батьків, тому почув, як мама висловлює своє схвалення. А ще полегшення.

– Він же такий молодий, я думала, він нам прочитає лекцію про громадянські права чи опір призову в армію, чи ще щось таке, –

сказала вона. – А натомість він нам провів дуже хороший урок на тему Біблії. Я думаю, люди прийдуть ще. А ти?

– Ненадовго, – відповів їй батько.

– От уже, великий нафтовий барон. Великий цинік. – І мама грайливо стукнула його по руці.

Як виявилося, вони обоє мали рацію. Відвідуваність у нашій церкві не скотилася до рівня часів містера Латура (тобто не більше десятка парафіян узимку, що тулилися в купку одне до одного, аби зігрітися в опалюваній дровами церкві, де гуляли протяги), але поволі знизилася до шістдесяти, потім до п'ятдесяти й нарешті до рівня сорока з гаком, на якому й зависла, немов стрілка барометра в мінливий літній день. Причину цього природного відтоку парафіян ніхто не шукав у проповідях містера Джейкобза, котрі завжди були зрозумілими, приємними і заснованими на Біблії (ніколи нічого тривожного про атомні бомби чи марші свободи). Люди просто собі віддалилися.

– Бог тепер для людей не такий важливий, – пожалілась якось моя мама після особливо сумної кількості парафіян на проповіді. – Настане день, коли вони пошкодують про це.

За ці три роки наші збори методистської молоді теж зазнали помірного відродження. У добу Латура нас у четвергові вечори збиралося заледве більше від десятка, до того ж четверо мали прізвище Мортон: Клер, Енді, Кон і Террі. У добу Латура мене вважали ще замалим, щоб ходити на ці збори, за це Енді часом давав мені щигля по лобі й називав везучим каченям. Якось раз я запитав у Террі, що в них там відбувалося, і він знуджено знизав плечима.

– Ми співали пісні, читали Біблію і обіцяли, що ніколи не питимемо отруйні алкогольні напої й не смалитимемо цигарки. Потім він сказав нам любити наших матерів, і що *католики* потрапляють у пекло, тому що обожнюють ідолів, а євреї люблять

гроші. А ще казав, щоб ми уявляли, що нас слухає Ісус, коли наші друзі розказують непристойні анекдоти.

Однак за нового режиму відвідуваність зросла до трьох дюжин дітей віком від шести до сімнадцяти, а це, своєю чергою, породило потребу купити більше складаних стільців для церковного підвалу. І річ була не в механічному Ісусі преподобного Джейкобза, що брьохав через Погідне озеро, – захват від нього швидко вивітрився, навіть у мене. Сумніваюся, що до цього якось спричинилися й картинки Святої землі, які він порозвішував на стінах.

Здебільшого все трималося на його молодості й ентузіазмі. Він не лише читав проповіді, а й влаштовував ігри та рухливі вправи, бо, як він не раз наголошував, Ісус переважно проповідував просто неба, а це означало, що християнство – це щось більше, ніж церква. Читання Біблії залишалися, але ми це робили, граючи в «музичні стільці»[20], і доволі часто хтось падав на підлогу, шукаючи Повторення Закону, 14, вірш 9, чи Тимофію, 2:12. Це було досить-таки кумедно. Потім був майданчик для гри в бейсбол, який допомогли йому облаштувати на задньому подвір'ї Кон та Енді. Одного четверга хлопці грали в бейсбол, а дівчата підбадьорювали, іншого четверга дівчата грали в софтбол[21], а хлопці (в надії, що деякі дівчатка забудуть, що не їхня черга, і прийдуть у спідничках) підтримували *їх*.

Захоплення преподобного Джейкобза електрикою часто принагоджувалося у його «розмовах з молоддю» четверговими вечорами. Пригадую, якось після обіду він подзвонив до нас додому і попросив Енді в четвер увечері вдягти светр. Коли ми всі зібралися, він викликав мого брата на середину кімнати й сказав, що хоче продемонструвати тягар гріха.

– Хоч я й певен, що грішник з тебе, Ендрю, невеликий, – додав він.

Мій брат нервово всміхнувся й нічого не сказав.

– Діти, це не для того, щоб вас налякати, – вів далі преподобний. – Є священики, які вірять у такі речі, але я не один із них. Це так, щоб

ви знали. – (Як я згодом дізнався, таке люди кажуть зазвичай перед тим, як налякати тебе до всирачки.)

Він надув декілька повітряних кульок і попросив нас уявити, що кожна з них важить двадцять фунтів[22]. Піднісши першу догори, він сказав:

– Оця в нас – брехня. – Він енергійно потер її кілька разів об сорочку, а тоді притулив до светра Енді, й вона прилипла, наче приклеєна.

– Оця – крадіжка. – Ще одну кульку він притулив Енді до светра.

– Ось гнів.

Я вже точно не пригадаю, але здається, він приліпив у цілому сім кульок до плетеного вручну светра Енді з оленячої вовни, по одній на кожен смертний гріх.

– У сумі це нам дає понад сто фунтів гріха, – підсумував священик. – Важка ноша! Але хто знімає гріхи зі світу?

– Ісус! – слухняно промовили ми хором.

– Правильно. Коли ви просите у Нього прощення, відбувається от що.

Він витяг шпильку і одну за одною полускав ті кульки, разом із тією, що відклеїлася від светра, тож її довелося прикріплювати знову. Я думаю, ми всі відчули, що та частина уроку з лусканням кульок була набагато цікавішою за святенницьку частину зі статичною електрикою.

Найприголомшливішою демонстрацією електрики в дії був один із його власних винаходів, який він назвав Драбиною Джейкобза[23]. У металевій коробці завбільшки зі скриню жила моя іграшкова армія. Звідти стирчали два дроти, схожі на вуха телевізійного зайця. Коли він увімкнув її в мережу (цей винахід працював від розетки, а не на батарейках) і клацнув перемикачем збоку, по дротах побігли довжелезні іскри, такі яскраві, що на них боляче було дивитися. На верхівці вони сягали піку й зникали. Коли Джейкобз притрусив той пристрій зверху якимось порошком, рухомі іскри стали різнокольоровими. Дівчатка заохкали від захвату.

Це щось означало з релігійного погляду – принаймні на думку Чарльза Джейкобза, – проте хай мені грець, якщо я пам'ятаю, що то було. Може, щось про Святу Трійцю? Коли перед очима вже не було Драбини Джейкобза з її кольоровими іскрами й струмом, що сичав, наче розлючений дикий кіт, такі екзотичні ідеї мали тенденцію згасати, наче скоромінуща лихоманка.

Та все ж одну з його міні-лекцій я запам'ятав дуже виразно. Він сидів на стільці, розвернутому таким чином, щоб він міг дивитися на нас понад спинкою. Його дружина сиділа на банкетці перед фортепіано, скромно згорнувши руки на колінах і злегка похиливши голову. Може, вона молилася. А може, просто нудилася. Я знаю, що багатьом його слухачам таки було не дуже цікаво – на той час більша частина методистської молоді Гарлоу вже втомилася від електрики та супутніх їй чудес.

– Діти, наука нас вчить, що електрика – це рух заряджених атомних частинок, які називають електронами. Коли електрони течуть, вони створюють струм, і що швидше течуть електрони, то більша напруга. Це наука, і наука – це чудово, але вона також *обмежена*. Завжди настає момент, коли знання закінчуються. Що таке ці електрони, якщо бути точними? Заряджені атоми, кажуть учені. Добре, з цим усе в порядку, але що таке атоми?

Він подався вперед над спинкою стільця, не зводячи з нас пильного погляду блакитних очей (вони самі здавалися зарядженими електрикою).

– *Ніхто насправді не знає!* І отут якраз до справи долучається релігія. Електрика – це одні з дверей Бога до безмежності.

– От би він притяг лектричний стілець і підсмажив кілька білих мишей, – пирхнув Біллі Пекет одного вечора після молитви. – Оце було б індересно.

Попри часті (і що далі, то нудніші) лекції про святу електрику, більшість із нас нетерпляче очікувала уроків у четверговій вечірній школі. Коли преподобний Джейкобз не сідав на свого хобі-коника, то провадив жваві, а часом і веселі розмови з уроками за мотивами

Святого Письма. Він говорив про ті проблеми, з якими всі ми стикаємося в реальному житті – від хуліганів до спокуси списати відповіді з чужої контрольної, до якої ми не готувалися. Нам дуже подобалися ігри, дуже подобалася більшість уроків, і співи теж, бо місіс Джейкобз добре грала на піаніно й ніколи не затягувала гімнів.

І знала вона не тільки гімни. Одного вечора, який ми не забудемо ніколи, вона зіграла тричі пісень «Бітлз», і ми всі заспівали «Від мене тобі», «Вона тебе любить» і «Я хочу тримати тебе за руку». Моя мати стверджувала, що Петсі Джейкобз грала на фортепіано в сімдесят разів краще, ніж містер Латур, і коли молода священикова дружина попросила трохи грошей з церковного фонду, щоб викликати настроювача фортепіано з Портленда, диякони схвалили цей запит одностайно.

– Але, мабуть, краще не грайте більше пісень «Бітлз», – сказав їй містер Келтон. – Діти можуть почути ці дурниці по радіо. Нам би хотілося, щоб ви виконували більше... е-е... християнських мелодій.

Скромно опустивши додолу очі, місіс Джейкобз пробурмотіла щось на знак згоди.

І було ще дещо: Чарльз і Петсі Джейкобзи були сексуально привабливі. Я вже згадував про те, що Клер та її подружки дуріли за ним. А невдовзі більшість хлопців позакохувалися в неї, бо Петсі Джейкобз була вродлива. Мала біляве волосся, кремову шкіру, повні губи. Її злегка опуклі очі були зеленими, і Конні стверджував, що вона відьма, бо щоразу, коли вона переводила на нього погляд тих зелених очей, його коліна перетворювалися на воду. З такою зовнішністю про неї були б чесали язиками, якби вона фарбувалася сильніше, ніж мазком губної помади для виду. Але в двадцять три роки нічого більшого вона й не потребувала. Молодість була її косметикою.

Щонеділі вона вбиралася в бездоганно пристойні сукні до коліна чи середини гомілки, хоч то вже й були роки, коли краї жіночих суконь пішли вгору. На четвергові заняття ЗММ вона вдягала

бездоганно пристойні штани й блузки (за словами моєї матері, фірми «Шіп-н-Шор»[24]). Але мамусі й бабусі з общини все одно пильно до неї придивлялися, бо фігура, яку підкреслював той бездоганно пристойний одяг, була така, що друзі моїх братів підкочували очі або ж трясли рукою, ото так, як ви, коли торкнетеся пальника плити, яку хтось забув вимкнути. Вона грала в софтбол на дівчачих вечорах, і якось я підслухав, як мій брат Енді (якому тоді, здається, мало виповнитися чотирнадцять) казав, що дивитись, як вона бігає до баз, само по собі було релігійним досвідом.

Грати на фортепіано і брати участь в інших видах діяльності ЗММ вона могла щочетверга, бо свого малого приводила з собою. Дитина була слухняна, безпроблемна. Моррі всі любили. Наскільки я пригадую, він подобався навіть Біллі Пекету, тому майбутньому юному атеїсту. Моррі майже ніколи не плакав. Навіть коли падав і зчісував собі коліна, то найгірше, до чого він був схильний у таких випадках, – тихо схлипувати, та й то лише поки хтось зі старших дівчат не поставить його на ноги й не пригорне до себе. Коли ми йшли надвір пограти, він усюди ходив слідом за хлопцями, а коли не міг їх наздогнати, то ходив за дівчатами, які гляділи його ще й під час читання Біблії чи гойдали на руках у Годину співів. Так і прізвисько вчепилося – Хвостик Моррі.

Особливо його любила Клер. І є в мене один чіткий спомин (котрий, я точно знаю, складається з багатьох нашарованих згадок) про те, як вони сидять у кутку з іграшками – Моррі на своєму крихітному стільчику, а Клер навколішки біля нього, допомагає щось розмальовувати чи будувати змію з доміно. «Коли я вийду заміж, то хочу чотирьох таких самих, як він», – якось сказала Клер мамі. На той момент їй, мабуть, мало невдовзі виповнитися сімнадцять і вона була готова до випуску із ЗММ.

– Ну нехай щастить, – відповіла їй мама. – Сподіваюся все ж, що твої будуть гарнішими, ніж Моррі, Клерчик-Еклерчик.

З її боку було трохи недобре так казати, але не те щоб і неправда. Попри те, що Чарльз Джейкобз був симпатичним чоловіком, а Петсі

Джейкобз – відверто вродливою молодою жінкою, Хвостик Моррі вдався простеньким, як картопляне пюре. Він мав бездоганно кругле личко, яке нагадувало мені Чарлі Брауна[25]. Волосся в нього було якогось непевного відтінку чорного. І хоч у батька очі були блакитні, а в матері – заворожливо зелені, Моррі дісталися оченята простецького карого відтінку. А проте всі дівчатка його любили, так, неначе він був тією дитиною, з якої мав початися відлік тих, що їх вони народять за наступні десять років, а хлопці ставилися до нього як до найменшого братика. Він був нашим талісманом. Він був Хвостиком Моррі.

Якось у лютому, у четвер увечері, ми з братами й сестрою поверталися з пасторського дому. Щоки в нас пашіли від катання на санчатах за церквою (уздовж доріжки преподобний Джейкобз порозвішував електричні лампочки), і ми щодуху горланили пісню «Я Генріх Восьмий». Пригадую, що Енді й Кон перебували в особливо піднесеному настрої, бо привезли наші сани й посадили Моррі на подушку спереду, де він безстрашно сидів, нагадуючи наяду на носі судна.

– Я так бачу, вам ці заняття до душі? – спитав тоді батько. Здається, в його голосі промайнула тінь подиву.

– Ага! – випалив я. – Ми сьогодні тисячу уривків з Біблії прочитали, а потім на санчатах каталися! А місіс Джейкобз, вона теж каталася, тільки падала весь час!

Я розсміявся, і він розсміявся разом зі мною.

– Це чудово, Джеймі, але чи вчитеся ви там чогось?

– Воля людини повинна бути продовженням волі Господа, – папугою повторив я урок того вечора. – А ще, коли з'єднати плюс і мінус акумулятора дротом, то коротке замикання буде.

– Це правда, – кивнув тато. – Саме тому треба бути дуже обережним, коли запускаєш машину від іншого акумулятора. Але я не бачу в цьому жодного християнського уроку.

– Це було про те, що робити щось неправильно, коли думаєш, що це допоможе щось виправити, не можна.

– А. – Він узяв останнє число журналу «Машина і водій», на обкладинці якого пишався крутий «Ягуар ХК-Е». – Ну, ти ж знаєш, як кажуть, Джеймі: дорога в пекло вимощена добрими намірами. – А на мить замислившись, додав: – І освітлена електричними лампочками.

Та й засміявся, і я засміявся разом із ним, хоч і не зрозумів жарту. Якщо то був жарт.

Енді й Кон дружили з братами Ферґюсонами, Нормом і Гелом. Таких, як вони, ми називали «з великої землі», або ж людьми здалеку. Ферґюсони жили в Бостоні, тож дружба зазвичай обмежувалася літніми канікулами. Їхня родина володіла котеджем на озері Лукаут, на відстані приблизно милі від нашого дому, і дві пари братів зустрічалися на церковних зборах, тепер уже Літньої біблійної школи.

У Ферґюсонів був сімейний абонемент на курорті «Козяча гора», і Кон та Енді часом їздили з ними на міні-фургоні Ферґюсонів, щоб поплавати й пообідати в «клубі». Басейн там, розказували вони, був у тисячу разів кращий, ніж наше озеро, Гарріз-Понд. Ні я, ні Террі надто цим не переймалися – місцева ковбаня нас цілком влаштовувала. Зате Клер зеленіла від заздрощів. Вона жадала побачити, як «живуть кращі люди».

– Доцю, вони живуть точнісінько, як ми, – запевнила їй мама. – Той, хто сказав, що багатії інакші, помилявся.

Клер, котра саме пропускала білизну через допотопний прес нашої пралки, скривила невдоволену гримасу.

– Я в цьому сумніваюся, – сказала вона.

– Енді каже, дівчата, які купаються в басейні, вдягнені в бікіні, – докинув я.

Мама зневажливо пирхнула.

– Із таким самим успіхом вони могли б плавати в ліфчиках і трусиках.

– А я б хотіла мати бікіні, – зауважила Клер. Думаю, то була одна з провокацій, на яких спеціалізуються сімнадцятирічні дівчата.

Мама спрямувала на неї вказівний палець з коротко обрізаним нігтем. З пальця крапала мильна піна.

– Панночко, це якраз те, завдяки чому дівчата вагітніють.

Цю подачу Клер дотепно відбила.

– Тоді не пускай туди Енді й Кона. Вони можуть зробити якихось дівчат вагітними.

– Рот на замок. – Мама скосила погляд у мій бік. – У маленьких глечиків великі вушка.

Наче я не знав, що значить зробити дівчину вагітною. Секс. Хлопці лягають на дівчат і соваються, аж поки не *приходить відчуття*. А коли це стається, загадкове щось, що називають сім'ям, витікає з хлопцевого краника. Воно тоне в животі у дівчини, і через дев'ять місяців настає пора підгузків і дитячого візочка.

Мої батьки не забороняли Кону та Енді їздити влітку на курорт двічі-тричі на тиждень, незважаючи на те, що сестра гавкала, як цепний пес. А коли Ферґюсони приїхали на лютневі канікули в 1965-му і запросили моїх братів покататися з ними на лижах, батьки без найменшого сумніву відправили їх на Козячу гору. Пошрамовані старі лижі моїх братів їхали, прив'язані до багажника на даху міні-фургона поряд з новісінькими блискучими лижами Ферґюсонів.

Коли вони повернулися, ми побачили на горлі в Кона яскраво-червону смугу.

– Ти з'їхав зі стежки і врізався в гілляку? – спитав батько, прийшовши додому вечеряти й помітивши слід.

Кон, котрий дуже добре катався на лижах, не приховував обурення.

– Та ну, тату, ні! Ми з Нормом влаштували перегони. Ішли плечем до плеча, летіли на чортзна-якій швидкості…

Мама скерувала на нього виделку.

– Вибач, ма. На хтозна-якій швидкості. Норм наскочив на камінь і ледве втримав рівновагу. Він виставив убік руку, отак… – Кон показав, мало не перекинувши свою склянку з молоком. – …і його

палиця вдарила мене по шиї. Боліло, як… ну, дуже боліло, але вже краще.

Та тільки краще не було. Наступного дня слід потьмянів до синця й нагадував намисто, але голос у брата став хрипким. До вечора він вже заледве міг говорити трохи гучніш, ніж пошепки. А через два дні цілковито втратив голос.

Надмірне розтягнення шиї, що призвело до розтягнення гортанного нерва. Таким був діагноз доктора Рено. Він сказав, що вже бачив таке раніше і що за тиждень-два голос до Конрада повернеться. І вже до кінця березня Конні буде цілком здоровий. Нема про що непокоїтися, сказав він, і то була правда. Принаймні щодо нього – у нього самого з голосом усе було в повному порядку. Чого не скажеш про мого брата. У квітні Кон так само писав записки й показував жестами, що йому потрібно. Він наполіг на тому, щоб ходити до школи, навіть попри те, що інші хлопці почали з нього глузувати, особливо відтоді, як він розв'язав проблему своєї участі на уроках (принаймні до певної міри), пишучи «ТАК» на одній долоні та «НІ» на іншій. Він завів стосик карток з іншими повідомленнями, написаними друкованими літерами. Особливо його однокласників веселив напис «МОЖНА В ТУАЛЕТ?»

Кон сприймав це все начебто з гумором, бо знав, що в інакшому разі його сильніше дражнитимуть, але якось уночі я зайшов у кімнату, яку він ділив з Террі, й побачив, що він лежить на своєму ліжку й беззвучно плаче. Підійшовши до нього, спитав, що сталося. Дурне запитання, бо я знав на нього відповідь, але в такій ситуації ти мусиш *щось* сказати, і я *міг* сказати, бо то не мені врізали по горлу Лижною Палицею Долі.

– *Іди звідси!* – самими губами промовив він. Його щоки й лоб, поцятковані прищами, які щойно почали вискакувати, палахкотіли вогнем. Очі запухли. – *Іди геть, іди геть!* – А тоді, шокуючи мене: – *Пішов звідси, гад малий!*

Тієї весни в маминому волоссі з'явилася перша сивина. Якось після обіду, коли батько зайшов у дім, більш змучений на вигляд, ніж зазвичай, мама сказала йому, що вони мусять показати Кона спеціалісту в Портленді.

– Ми й так достатньо чекали, – сказала вона. – Старий дурень Джордж Рено може казати все, що йому заманеться, але я знаю, що сталося, і ти теж. Той безголовий мажор пошкодив моєму сину голосові зв'язки.

Батько важко опустився за стіл. Вони не помітили на веранді мене. Я нескінченно довго зашнуровував кеди.

– Лоро, ми не можемо собі це дозволити.

– А купити «Гайрам ойл» у Ґейтс-Фолзі ти собі дозволити зміг, – промовила вона неприємним, мало не єхидним тоном, якого я ніколи від неї не чув.

Батько сидів і дивився, однак не на неї, а на стіл, хоча на ньому нічого не було, крім церати в червоно-білу клітинку.

– Саме через це й не можемо дозволити. Ми катаємося по дуже тонкій кризі. Ти знаєш, яка була цього року зима.

Ми всі знали. Зима була теплою. Коли прибуток твоєї сім'ї залежить від продажу мазуту для кітлярень, ти постійно поглядаєш на термометр між Днем подяки та Великоднем, сподіваючись, що червона лінія триматиметься низенько.

Мама стояла біля раковини, занурivши руки в хмару мильної піни. Десь у пінних глибинах гримів посуд, так, наче вона хотіла його потрощити, а не помити.

– Ти просто мусив його купити, правда? – Тим самим тоном. Він мені дуже не подобався. Здавалося, що вона батька підштрикує. – Великий нафтовий барон!

– Ту угоду ми уклали ще до нещастя з Коном, – не підводячи очей, відповів тато. Руки знову ховалися глибоко в кишенях. – Ту угоду ми укладали в серпні. Ми разом сиділи й читали «Альманах старого фермера». Там було написано «Довга й холодна зима, найхолодніша

з кінця Другої світової війни», і ми вирішили, що це буде правильний крок. Ти ще підрахувала все на своєму калькуляторі.

Посуд під мильною піною загримотів гучніше.

– Візьми позику!

– Я міг би, але, Лоро… послухай. – Нарешті він підняв очі. – Мені, може, доведеться це зробити, аби сяк-так перебути літо.

– Він твій син!

– *Я знаю, чорт забирай!* – проревів тато. Мені стало страшно, а мамі – ще більше, бо тепер посуд під хмарою піни не просто загримів. Він із тріском побився. І коли мама підняла руки, з однієї текла кров.

Вона піднесла цю руку батькові до обличчя (наче мій безмовний брат, що показував ТАК чи НІ в класі) і сказала:

– Подивися, до чого ти мене до… – Раптом вона помітила мене. Я сидів на купі дров і вдивлявся в кухню. – Щезни! Іди надвір пограйся!

– Лоро, не треба зганяти злість на Дже…

– *Іди геть!* – закричала вона. Так само закричав би на мене Кон, якби в нього був голос кричати. – *Бог ненавидить підглядачів!*

І вона розплакалася. Я вибіг у двері, з моїх очей теж котилися сльози. Я помчав униз Методистським пагорбом і перебіг трасу 9, не дивлячись ні праворуч, ні ліворуч. Думки про те, щоб піти до пасторського дому, в мене не було: я був надто засмучений і не міг зметикувати, що можна попросити поради в священика. Якби Петсі Джейкобз не нагодилася тієї миті на передньому подвір'ї (вона саме перевіряла, чи не зійшли квіти, які посадила восени), я міг бігти, аж поки не впав би. Але вона була надворі й покликала мене на ім'я. Глибоко в душі мені хотілося просто бігти далі, але (здається, я вже це казав) я був хлопчиком вихованим, навіть коли засмучувався. Тому я зупинився.

Вона підійшла до місця, де я стояв, похиливши голову й хапаючи ротом повітря.

– Джеймі, що таке?

Я нічого не відповів. Тоді вона взяла мене рукою за підборіддя й підняла мою голову. Я побачив, що на траві біля парадного ґанку сидить в оточенні іграшкових машинок Моррі. Він круглими від подиву оченятами дивився на мене.

– Джеймі? Розкажи мені, що сталося.

Так само, як бути чемними, нас учили ще й «не виносити сміття з хати» – мовчати про те, що відбувається в нашій сім'ї. То був янківський звичай. Але її доброта знезброювала й мене як прорвало: я став розказувати про Конове нещастя (глибини якого, я переконаний, до кінця не розуміли ні мама, ні тато, хай і були вони по-справжньому стривожені), про мамин страх, що його голосові зв'язки порвалися і він, певно, більше ніколи не зможе говорити, про те, як вона наполягала на тому, щоб його подивився фахівець, а тато – на тому, що вони не можуть собі цього дозволити. А найбільше – про ті крики. Про голос незнайомки, яким кричала моя мати, я Петсі нічого не сказав, та тільки тому, що не знав, як про це розповісти.

Коли потік нарешті вичах, вона сказала:

– Ходімо за будинок, у сарай. Тобі треба поговорити з Чарлі.

Тепер, коли «бельведер» зайняв належне місце в гаражі пасторського будинку, сарай перетворився на майстерню Джейкобза. Коли Петсі завела мене всередину, він саме вовтузився з телевізором, у якому не було екрана.

– Коли я зберу цю штуку назад, – сказав він, обіймаючи мене за плечі й витягаючи з задньої кишені штанів хустинку, – то зможу ловити канали, які показують у Маямі, Чикаго та Лос-Анджелесі. Витри очі, Джеймі. І про носик не забудь, він теж потребує уваги.

Поки я витирав очі й сякався, не відводив зачудованого погляду від безокого телевізора.

– А він правда ловитиме канали з Чикаго й Лос-Анджелеса?

– Та нє, я пожартував. Просто намагаюся вставити туди підсилювач сигналу, щоб ми змогли дивитися щось, крім восьмого каналу.

– А у нас ще ловить шостий і тринадцятий, – повідомив я. – Тільки на шостому трохи «сніг» іде.

– У вас є антена на даху. А сім'я Джейкобзів задовільняється «кролячими вухами».

– А чому ви таку не купите? Їх продають у «Вестерн-Авто» в Касл-Року.

Він криво всміхнувся.

– Чудова думка! Стану перед дияконами на квартальних зборах і скажу, що хочу витратити трохи грошенят, які зібрала паства, на антену до телевізора, щоб Моррі дивився «Потужні 90», а ми з жінкою щовівторка – «Станцію „Спіднична“»[26]. Пусте, Джеймі, не зважай. Розказуй, чого так розхвилювався.

Я озирнувся на місіс Джейкобз, в надії, що вона позбавить мене обов'язку розказувати вдруге, але вона по-тихому десь ділася. Священик узяв мене за плечі й повів до козел для розпилювання дров. Мені вистачило зросту, щоб на них сісти.

– Це через Кона?

Авжеж, він здогадався. Тієї весни прохання повернути Кону голос було частиною завершальної молитви на кожному зібранні молоді щочетверга, так само, як і молитви за інших членів ЗММ, які переживали нелегкі часи (найпоширенішим лихом були поламані кістки, але Боббі Андервуд зазнав опіків, а Керрі Дауті мусила пережити гоління голови й поливання її оцтом, бо її мати перелякалася не на жарт, коли побачила, що волосся в дівчинки кишить вошами). Але так само, як і його дружина, преподобний Джейкобз поняття зеленого не мав, як мучиться бідолашний Кон і як муки поширюються на всю нашу сім'ю, наче якась особливо паскудна інфекція.

– Минулого літа тато купив «Гайрам ойл». – Я знову зарюмсав. Терпіти цього не міг, рюмсання було малечим фокусом, але нічим собі зарадити теж не міг. – Він сказав, що ціна надто хороша, щоб відхилити таку пропозицію, але потім зима була тепла і мазут упав у ціні до п'ятнадцяти центів за галон, а тепер вони не можуть собі

дозволити лікаря, і якби ви її чули, вона кричала зовсім не як мама, а іноді він засовує руки глибоко в кишені, бо… – Але янківська стриманість нарешті взяла гору, і я закінчив: – Бо я не знаю чому.

Він знову витяг носовичка і, поки я ним користався, узяв зі стола з інструментами металеву скриньку. Із неї навсібіч, наче по-дурному підстрижене волосся, стирчали дроти.

– Дивись, це підсилювач, – сказав він. – Винахід твого покірного слуги. Коли я його під'єднаю, то випущу дріт у вікно і зачеплю за карниз. А тоді прикріплю… оте. – Він показав пальцем у куток, де стояли надіті на держак граблі, але їхні іржаві металеві зуби стриміли догори. – Модифікована антена Джейкобза.

– А працюватиме? – засумнівався я.

– Не знаю. Думаю, працюватиме. Але навіть якщо так, я вважаю, що дні телевізійних антен майже вичерпані. Ще десять років – і телевізійні сигнали передаватимуться через телефонні лінії, а каналів буде набагато більше, ніж три. Уже на початку дев'яностих сигнали випромінюватимуть супутники. Я знаю, це здається науковою фантастикою, але така технологія вже існує.

У нього був замріяний вигляд, і я подумав: «Він про Кона геть забув». Тепер я знаю, що це було не так. Він просто давав мені час повернути самовладання, а собі (можливо) час подумати.

– Попервах люди будуть вражені, а потім почнуть сприймати як належне. Казатимуть: «О так, у нас є телевізор у телефоні» чи «У нас є телебачення з супутника Землі», але вони помилятимуться. Усе це – дар електрики, яка нині така звична і така всюдисуща, що ми звикли не звертати на неї уваги. Люди люблять казати: «Те-то й те – слон у вітальні», маючи на увазі, що річ завелика, щоб на неї не зважати, але навіть слона можна перестати помічати, якщо він пробуде у вітальні досить довго.

– Тільки не тоді, коли треба прибирати какашки, – зауважив я.

Це спричинило в пастора вибух сміху, і я засміявся разом із ним, хоча очі досі були запухлі від сліз.

Він підійшов до вікна й виглянув надвір. Склав руки на попереку і досить довгий час мовчав. Потім повернувся до мене і сказав:

– Я хочу, щоб ти сьогодні привів Кона до мене додому. Приведеш?

– Авжеж, – відповів я без надто великого ентузіазму. Я думав, що в нього в запасі були молитви, і хоч зашкодити вони, на моє переконання, точно не могли, але про Кона вже багато молилися, а користі з того не було жодної.

Батьки не мали нічого проти того, щоб ми пішли до пастора додому (мені довелося просити кожного з них окремо, бо того вечора вони одне з одним не розмовляли). Довго переконувати довелося якраз Кона, може, тому, що я сам був не надто переконаний. Та я не здався – бо пообіцяв преподобному. Для допомоги я залучив Клер. Її віра у молитви була набагато більшою, ніж моя. Та й такий-сякий свій вплив вона теж мала. Я думаю, через те, що була єдиною дівчинкою. З чотирьох братів Мортонів лише Енді (найближчий до неї за віком) міг опиратися їй, коли вона робила чарівливі оченята і щось просила.

Коли ми втрьох переходили трасу 9 (а наші тіні, довгі у сяйві повного місяця, крокували за нами по землі), Кон, якому того року ледве виповнилося тринадцять, темноволосий, худорлявий, вдягнений у простий картатий піджак, що перейшов йому в спадок від Енді, підняв блокнот, з яким не розлучався тепер ніколи. Він у русі писав друкованими літерами, тому вони вийшли дуже кривими. «ЦЕ ТУПО».

– Може, й так, – кивнула Клер, – але нам дадуть печива. У місіс Джейкобз воно завжди є.

А ще в місіс Джейкобз завжди був Моррі, тоді йому було п’ять. Уже готовий до ліжечка в піжамі, він підбіг прямісінько до Кона й стрибнув йому на руки.

– Ще не говориш? – спитав його Моррі.

Кон похитав головою.

– Мій тато тебе вилікує, – сказав малий. – Він весь вечір працював. – Потім він простягнув руки до моєї сестри. – Візьми мене на руки, Клер, візьми на руки, Клерчик-Еклерчик, і я тебе поцілую! – І вона, сміючись, забрала хлопчика в Кона.

Преподобного Джейкобза, у старих полинялих джинсах та светрі, ми знайшли в сараї. У кутку стояв електричний обігрівач, розжарені елементи світили вишнево-червоним, але в майстерні було холодно. Я подумав, що він, напевно, надто зайнятий втіленням своїх розмаїтих задумів, щоб зайнятися утепленням майстерні до зими. Тимчасово безокий телевізор накривала накидка з газонокосарки.

Джейкобз підобійняв Клер і клюнув її в щоку, потім потиснув руку Кону, а той підняв блокнот. «МАБУТЬ, ЗНОВУ МОЛИТВИ» – було написано на новому аркуші.

Мені це здалося трохи нечемним, і Клер вважала так само – я побачив, як насупилося її чоло. Але Джейкобз лише всміхнувся.

– До цього ми, може, теж дійдемо, але спочатку я хочу спробувати дещо інше. – Він розвернувся до мене. – Джеймі, кому помагає Бог?

– Тому, хто кажуть «Боже, поможи», та й самі не лежать, – відповів я.

– Граматика кульгає, але в цілому правильно.

Він пішов до робочого стола й повернувся з річчю, яка нагадувала або товстий пояс із сукна, або найтоншу у світі електричну ковдру. Дріт, що звисав з неї, тягнувся до маленької білої пластмасової коробочки з повзунковим перемикачем угорі. Джейкобз стояв із цим поясом у руках і серйозно дивився на Кона.

– Це проект, з яким я порався весь останній рік – то повертався до нього, то закидав. Я називаю його електричним стимулятором нервів.

– Один із ваших винаходів, – здогадався я.

– Не зовсім. Ідея використовувати електрику, щоб зменшувати біль і стимулювати м'язи, виникла вже дуже-дуже давно. За шістдесят років до народження Христа римський лікар, якого звали Скрибоніус Ларґус, зробив відкриття, що біль у ступні й нозі можна полегшити,

якщо хворий наступить на електричного вугра і притисне його до підлоги.

– Та ви це вигадали! – сміючись, звинуватила його Клер. Але Кон не сміявся – він зачаровано дивився на тканинний пояс.

– Зовсім ні, – відказав Джейкобз, – але я використав для живлення малі батарейки – а це вже мій винахід. Електричного вугра в центральному Мені надибати важкувато, а ще важче зав'язати його на шиї у хлопця. Саме це я й збираюся зробити з цим саморобним ЕСН. Бо доктор Рено, Коне, цілком може мати рацію і твої голосові зв'язки не порвалися. Може, їх просто потрібно запустити. Я маю бажання провести експеримент, але остаточне рішення – за тобою. То що скажеш?

Кон кивнув. І в його очах зажевріло те, чого я там не бачив уже давно. Надія.

– А чому ви ніколи нам його не показували на ЗММ? – У голосі Клер звучали мало не обвинувальні нотки.

Джейкобз глянув на неї здивовано і трохи стривожено водночас.

– Напевно, не міг придумати, як це пов'язати з християнством, щоб вийшов урок. Поки Джеймі не прийшов до мене сьогодні, я думав випробувати це на Елі Ноулзі. Його таке лихо спіткало…

Ми всі закивали. Хлопцю відтяло пальці картоплесортувалкою.

– Він досі відчуває пальці, яких уже нема, і каже, що вони болять. А ще він тепер майже не може ворушити рукою, бо нерви ушкоджені. Я ж кажу, я багато років знав, що електрика може допомагати в таких випадках. А тепер, схоже, що моїм піддослідним кроликом будеш ти, Коне.

– Отже, те, що ця штука виявилася під рукою, – просто щасливий випадок? – не вгавала Клер. Я не розумів, чому це важливо, але чомусь було. Для неї принаймні.

Джейкобз докірливо глянув на неї.

– Слова «збіг» і «щасливий випадок» вживають люди, яким бракує віри, щоб описати волю Господа, Клер.

На це Клер почервоніла і втупилася у свої кросівки. А Кон тим часом шкрябав у блокноті. Потім підняв. «БУДЕ БОЛЯЧЕ?»

– Не думаю, – відповів Джейкобз. – Струм тут дуже слабкий. Взагалі мізерний. Я випробував на своїй руці – як манжету для вимірювання кров'яного тиску – і відчув лише поколювання, як тоді, коли відлежиш собі руку чи ногу, а потім тіло оживає. Якщо тобі буде боляче, підніми руку, і я одразу ж вирубаю струм. Тепер надіну на тебе цю річ. Вона прилягатиме щільно, але не тиснутиме. Ти зможеш нормально дихати. Застібки тут із нейлону. На таких штуках метал використовувати не можна.

Він огорнув пояс навколо шиї Кона. Це було схоже на товстий зимовий шарф. Очі в Кона були круглими й наляканими, та коли Джейкобз спитав, чи він готовий, той кивнув. Я відчув, як пальці Клер зімкнулися на моїх. Холодні пальці. Я подумав, що Джейкобз прочитає молитву, проситиме успіху в справі. І, мабуть, по-своєму він це зробив. Нахилився, щоб подивитися Кону просто в очі, й сказав:

– Очікуй дива.

Кон кивнув. Потім важко ковтнув слину, і я побачив, як здіймається й опускається тканина, що вкривала його горло.

– Добре. Поїхали.

Коли преподобний Джейкобз ковзнув перемикачем на коробці керування, я почув слабке дзижчання. Конова голова здригнулася. Сіпнувся спочатку один кутик рота, потім другий. Пальці швидко затріпотіли, а лікті смикнулися.

– Боляче? – спитав Джейкобз. Його вказівний палець завис над перемикачем, готовий будь-якої миті вимкнути прилад. – Якщо боляче, витягни вперед руки.

Кон похитав головою. А тоді таким голосом, наче в нього в роті було повно гравію, промовив:

– Не… боляче. Тепло.

Ми з Клер обмінялися ошалілими поглядами, й між нами пробігла думка, потужна, немов передана телепатично: «Мені не почулося?»

Вона до болю сильно стиснула мою руку, але я не звернув на це уваги. Коли ми озирнулися на Джейкобза, він усміхався.

– Не намагайся говорити. Поки що не треба. Я залишу пояс увімкненим на дві хвилини за моїм годинником. Якщо не стане боляче. У такому разі витягни вперед руки, і я миттю вимкну.

Рук Кон не простягав, хоча його пальці все рухалися вгору і вниз, неначе він грав на невидимому фортепіано. Верхня губа кілька разів мимовільним рухом оголила зуби, а очі тріпотіли від спазмів. Один раз тим самим рипучим гравієвим голосом він сказав:

– Я… можу… говорити знову!

– Цить! – суворо обірвав його Джейкобз. Його вказівний палець тримався над перемикачем, готовий вирубати струм, а очі стежили за секундною стрілкою наручного годинника. Здавалося, що спливла ціла вічність, та врешті-решт він штовхнув перемикач і тихе дзижчання стихло. Джейкобз відчепив застібки й зняв пояс через голову мого брата. Кон моментально вхопився руками за горло. Шкіра на ньому трохи почервоніла, але я не думаю, що від струму. Просто пояс стискав.

– А тепер, Коне, я хочу, щоб ти сказав: «На городі – тіні, а на вікнах – іній». Але якщо горло почне боліти, одразу припини.

– На городі – тіні, – промовив Кон своїм дивним рипучим голосом. – А на вікнах – іній. – Тоді: – Мені треба сплюнути.

– Горло болить?

– Ні, тільки сплюнути треба.

Клер відчинила двері сараю, Кон вихилився надвір, прочистив горло (і в ньому щось неприємно заскреготало, наче метал іржавих завіс) і відхаркнув клубок, завбільшки з круглу дверну ручку, як мені здалося. Кон повернувся до нас, масажуючи горло.

– На городі – тіні. – Голос у нього був не такий, як колись, але слова вже звучали чіткіше й більше нагадували людську мову. На очі йому навернулися сльози й потекли вниз по щоках. – А на вікнах – іній.

– Поки що достатньо, – вирішив Джейкобз. – Тепер ми підемо в дім і ти вип'єш склянку води. Велику. Ти повинен пити багато води. Сьогодні й завтра. Поки твій голос знову не зазвучить нормально. Зробиш це?

– Так.

– Коли повернешся додому, можеш привітатися з мамою й татом. А потім я хочу, щоб ти пішов у свою кімнату, став на коліна і подякував Господу за те, що повернув тобі голос. Зробиш це?

Кон несамовито закивав головою. Він тепер плакав ще сильніше, і не тільки він. Ми з Клер теж розревлися. Тільки в преподобного Джейкобза очі були сухі. Я думаю, він був надто зчудований, щоб плакати.

Єдиною, хто не здивувався, була Петсі. Коли ми зайшли в будинок, вона стиснула Кону руку й буденним тоном сказала:

– Молодець, хороший хлопчик.

Моррі обійняв мого брата, і Кон теж стиснув його в обіймах, та таких міцних, що в малого очі полізли на лоба. Петсі набрала з кухонного крана води, й Кон випив її одним духом. А коли подякував їй, голос у нього звучав майже як колись.

– Прошу дуже, Коне. Ну все, Моррі вже давно пора в ліжечко, а вам, діти, час іти додому. – І, ведучи Моррі за руку до сходів, але не обертаючись, вона додала: – Я думаю, твої батьки будуть дуже щасливі.

«Щасливі» – не те слово.

Вони сиділи у вітальні, дивилися «Віргінця»[27] й досі не розмовляли. Навіть у стані радісного збудження я відчув холод між ними. Енді й Террі гупали нагорі, з'ясовували якісь свої стосунки – словом, усе було, як завжди. Мама послала на коліна арафатку і саме схилилася над кошиком, щоб розмотати нитку з клубка вовни, коли Кон сказав:

– Привіт, ма. Привіт, тату.

Тато з роззявленим ротом вирячився на нього. Мама застигла, одну руку тримаючи в кошику, а в іншій стискаючи спиці. Дуже повільно вона підвела погляд.

– Що?..

– Привіт, – повторив Кон.

Вона пронизливо закричала і злетіла з крісла, перекинула кошик із плетінням і вхопила Кона так, як хапала нас у дитинстві, коли хтось із нас нашкодив і вона хотіла дати прочуханки. Але того вечора прочуханки не було. Вона згребла Кона в обійми й розплакалась. Я почув, як із другого поверху тупочуть на всіх парах Террі й Енді, щоб побачити, що сталось.

– Скажи ще щось! – крізь сльози попросила вона. – Скажи ще щось, щоб я не думала, що мені це наснилося!

– Йому не можна… – почала Клер, але Кон її перебив. Бо тепер він міг це зробити.

– Мам, я люблю тебе, – сказав він. – І тебе люблю, тату.

Тато взяв Кона за плечі й дуже уважно подивився на його горло. Але там не було на що дивитися – червоний слід уже побляк.

– Слава Богу, – сказав він. – Синку, слава Богу.

Ми з Клер перезирнулися, і знову думка між нами промайнула беззвучно: преподобний Джейкобз теж заслуговував на невеличку подяку.

Для початку ми пояснили, що Кону потрібно дуже ощадливо користуватися голосом, а коли розповіли про воду, Енді пішов на кухню й повернувся з татовою смішною величезною чашкою для кави (на ній було зображено канадський прапор і написано: «ЦІЛИЙ АНГЛІЙСЬКИЙ ГАЛОН[28] КОФЕЇНУ»), повною води. Поки Кон пив, ми з Клер по черзі переповідали, що сталося. Брат лише раз втрутився, щоб описати поколювання, яке відчув, коли пояс увімкнули. Щоразу, коли він перебивав, Клер вичитувала його за те, що він говорить.

– Не віриться. – Мама повторила це кілька разів. Здавалося, вона не може відвести очей від Кона. Кілька разів вона хапала його й

міцно стискала в обіймах, наче боялася, що в нього от-от виростуть крила, він перетвориться на янгола і відлетить геть.

– Якби церква не сплачувала рахунків преподобного Джейкобза за мазут, – сказав тато, коли історія добігла кінця, – йому більше ніколи не довелося б платити бодай за один галон.

– Ми щось придумаємо, – неуважно промовила мама. – А тепер відсвяткуймо. Террі, неси з морозилки морозиво, яке ми приберігали на день народження Клер. Горлу Кона воно піде на користь. Ви з Енді розкладіть його по порціях. Ми з'їмо все, тому миски беріть великі. Клер, ти ж не проти, правда?

Сестра похитала головою.

– Сьогодні більше свято, ніж день народження.

– Мені треба в туалет, – сказав Кон. – Стільки води випив. А потім я повинен помолитися. Преподобний так сказав. А ви всі, поки я це робитиму, не втручайтесь.

Він піднявся нагору. Енді й Террі пішли на кухню розкладати по мисках неаполітанське морозиво (яке ми називали «ван-шок-полун»[29]... дивно, що все це спливає у пам'яті). Мама й тато важко опустилися в крісла і невидющими поглядами втупилися в екран телевізора. Я побачив, як мама навпомацки простягла руку, а тато взяв її, не дивлячись, неначе знав, що вона там. Це сповнило мене щастям і полегшенням.

Я відчув, як хтось і собі торсає мене за руку. Клер. Вона повела мене на кухню, де Енді й Террі гризлися через відносний розмір порцій, а тоді вивела на веранду. Її очі, коли вона подивилася на мене, були великими й горіли.

– Ти його бачив? – спитала вона. Ні, не спитала – вимогливо зажадала відповіді.

– Кого?

– Преподобного Джейкобза, дурнику? Ти його бачив, коли я спитала, чому він ніколи нам не показував того електричного пояса на ЗММ?

– Ну... так...

– Він сказав, що вже рік над ним працює, але якби то була правда, він би вже давно його нам показав. Він хвалиться всім, що робить!

Я згадав, який здивований вираз був у преподобного, неначе Клер підловила його на брехні (я вже не раз і не два фіксував такий самий вираз на своїй фізії, коли мене ловили на побрехеньках), але…

– Хочеш сказати, він збрехав?

Клер енергійно закивала.

– *Так!* Збрехав! А його жінка? *Вона про це знала!* Знаєш, що я думаю? Я думаю, він зробив його одразу ж після того, як ти до нього приходив. Може, задум уже був – напевно, у нього тисячі ідей для винаходу електричних виробів, лускаються й розкриваються в голові, як попкорн. Але з цим винаходом він до сьогоднішнього дня нічого робити не починав.

– Нічого собі, Клер. Я не думаю…

Раптом вона щосили й нетерпляче смикнула мене за руку, яку досі тримала, так, наче я застряг у багнюці й мене терміново слід було звідти витягти.

– Ти бачив їхній кухонний стіл? Там досі було накрито для одного, але тарілка була пуста і в склянці нічого! Він пропустив вечерю, щоб мати змогу працювати. Працювати, як демон у пеклі, судячи з того, якими були його руки. Вони були червонющі, а на пальцях я бачила кілька мозолів.

– Він зробив усе це заради Кона?

– Сумніваюся, – сказала Клер, ні на мить не відводячи погляду від моїх очей.

– Клер! Джеймі! – погукала мама. – Ідіть їсти морозиво!

Клер навіть не глянула в бік кухні.

– З усіх дітей у ЗММ ти перший, з ким він познайомився, і єдиний, кого він найбільше любить. Він зробив це заради тебе, Джеймі. Заради тебе.

І вона пішла в кухню, залишивши мене, приголомшеного, стояти біля дровітні. Якби Клер залишилася трохи надовше і я мав змогу

оговтатися від свого здивування, я б з нею поділився власними відчуттями: преподобний Джейкобз був так само ошелешений, як і ми всі.

Він не сподівався, що пояс допоможе.

III
Нещасливий випадок. Історія моєї матері. Кошмарна проповідь. Прощання

Одного теплого й безхмарного дня посеред тижня в жовтні 1965 року Патриція Джейкобз всадовила Хвостика Моррі на переднє сидіння «Плімута Бельведер», подарованого її батьками на весілля, і вирушила до крамниці «Червоне і біле» у Ґейтс-Фолз – «на закупи подалася», як сказали б тогочасні янкі.

За три милі звідти фермер, якого звали Джордж Бартон (вічний холостяк, до якого в містечку причепилося прізвисько Одинак Джордж), виїхав зі своєї під'їзної доріжки. Ззаду до кузова його пікапа «Форд Ф-100» була причеплена картоплекопачка. Він збирався відвезти її на своє південне поле, що за милю звідти по трасі 9. З картоплекопачкою-причепом десять миль на годину були найбільшою швидкістю, яка йому світила, тож їхав він ґрунтовим узбіччям, щоб машини, що прямували на південь, могли безперешкодно собі проїжджати. Одинак Джордж завжди чуйно ставився до інших. Був хорошим фермером. Добрим сусідом, членом опікунського шкільного комітету і дияконом у нашій церкві. А ще він був, як він сам мало не з гордістю повідомляв людям, «пепілептиком». Проте, швидко додавав він, доктор Рено приписав йому пігулки, що стримували напади «майже всі до одного». Може, й так, але того дня з ним стався напад за кермом вантажівки.

«Мабуть, йому взагалі не слід було водити машину, крім як, може, в полі, – скаже потім доктор Рено, – але хіба можна просити людину, яка працює в такій сфері, відмовитися від водійських прав? І дружини чи дорослих дітей, яких можна посадити за кермо, в нього нема. Заберіть у нього права – і його ферму можна сміливо виставляти на продаж і збувати тому, хто найбільше дасть».

Невдовзі після того як Петсі й Моррі рушили в бік «Червоного і білого» по Сироїз-гіл, з її вузьким і підступним поворотом, де за роки розбилося чимало машин, виїхала місіс Адель Паркер. Вона повзла поволі й встигла вчасно зупинитися, заледве щоб не збити жінку, яка, хитаючись і петляючи, йшла по середині шосе. Однією рукою жінка притискала до грудей безформний пакунок, з якого скрапувала кров. Одна рука – от і все, чим могла скористатися Петсі Джейкобз, бо іншу їй відірвало по лікоть. Щоками стікала кров. Шматок скальпа звисав на плече, скривавлені локони роздмухував легкий осінній вітер. Праве око випало на щоку. Усю її красу було зірвано вмить. Нетривка вона, ця краса.

– Врятуйте моє дитя! – закричала Петсі, коли місіс Паркер зупинила свій «студебекер» і вискочила з салону. За спиною в скривавленої жінки з кровоточивим пакунком на руках було видно перевернутий, охоплений полум'ям «бельведер». На нього напирав розтрощений бампер вантажівки Одинака Джорджа. Сам Джордж лежав на кермі. За його пікапом трасу 9 блокувала перевернута картоплекопачка.

– Врятуйте моє дитя! – Петсі простягла вперед пакунок, і коли Адель Паркер побачила, що то – маленький хлопчик, у якого замість обличчя було криваве місиво, – вона заплющила очі й закричала. А коли знову підняла повіки, то Петсі стояла на колінах, наче хотіла помолитися.

З-за повороту на Сироїз-гіл виїхав ще один пікап і мало не врізався в зад «студебекера» місіс Паркер. То був Фернальд Девіт, котрий того дня пообіцяв Джорджу допомогти копати картоплю. Він вискочив із кабіни, підбіг до місіс Паркер і подивився на жінку, що стояла навколішки на дорозі. Глянув і помчав до місця аварії.

– Куди ви? – заволала місіс Паркер. – Допоможіть їй! Допоможіть *цій жінці*!

Фернальд, котрому в житті довелося воювати разом із «морськими котиками» в Тихому океані й не раз бачити страхітливі видовища, не зупинився, проте крикнув їй через плече:

– Вона й малий мертві. А Джордж ще, може, живий.

І він не помилився. Петсі померла задовго до того, як із Касл-Рока приїхала «швидка», а Одинак Джордж Бартон ще після того жив до вісімдесяти з гаком років. І більше ніколи не сідав за кермо автомобіля.

Ви скажете: «Джеймі Мортон, звідки ти можеш усе це знати, тобі ж було лише дев'ять років?»

Але я справді знаю.

1976 року, коли моя мати була ще порівняно молодою жінкою, у неї діагностували рак яєчників. Я тоді вчився в Університеті Мену, проте взяв на другий семестр другого курсу академвідпустку, щоб бути поряд із нею. І хоча діти Мортони вже не були дітьми (Кона занесло аж за обрій на Гаваї, він там досліджував пульсари в обсерваторії на вулкані Мауна-Кеа), ми всі приїхали додому, щоб бути з мамою і підтримати тата, котрий був занадто вбитий горем, щоб щось робити, – він просто блукав по дому чи ходив на довгі прогулянки в ліс.

Свої останні дні мама хотіла провести вдома, вона дуже чітко озвучила своє бажання, тож ми по черзі годували її, давали ліки й просто сиділи біля ліжка. На той час від неї лишилося трохи більше, ніж скелет, і від болю їй давали морфін. Морфін – дивна штука. У нього є властивість руйнувати бар'єри (ту славнозвісну стриманість янкі), які інакше були б нездоланними. Одного лютневого пообіддя, за тиждень до її смерті, настала моя черга сидіти коло неї. То був день снігопаду й кусючого холоду. Північний вітер струшував будинок і завивав під дахом. Але всередині було тепло. Навіть жарко. Не забувайте, що мій батько займався продажем мазуту для опалення, і після того страшного року в середині шістдесятих, коли йому довелося подивитися банкрутству в лице, він став не просто успішним, а навіть помірно багатим.

– Теренсе, зніми з мене ковдри, – попросила мама. – Чому їх так багато? Я вся горю.

– Мам, це Джеймі. Террі з татом у гаражі. – Я відгорнув одну-єдину ковдру, відкриваючи нічну сорочку страхітливо веселенького рожевого кольору, у якій замість тіла, здавалося, була порожнеча. Її волосся (на той час, коли атакував рак, воно вже повністю посивіло) стало таким тонким, що його вже майже не було, губи опали, оголюючи зуби, що стали неприродно великими, навіть якимись кінськими. Тільки очі лишилися такими ж, як раніше. Вони були все ще молоді, сповнені болісної допитливості: *«Що зі мною відбувається?»*

– Джеймі, Джеймі, я так і сказала. Можна мені таблетку? Сьогодні болить нестерпно. Мені так погано ще ніколи не було.

– Мам, за п'ятнадцять хвилин. – До наступного приймання ліків залишалося дві години, але я не розумів – яка вже різниця. Клер сказала, що треба дати їх усі, чим шокувала Енді. Він єдиний із нас лишався вірним нашому доволі суворому релігійному вихованню.

– Хочеш, щоб вона в пекло потрапила? – спитав він.

– Вона не потрапить у пекло – це ж ми дамо їй таблетки, – відказала Клер (цілком логічно, як мені здалося). – Вона не знатиме. – А тоді сказала те, від чого в мене стислося серце, бо то був один з улюблених висловів нашої матері: – Вона не знає, чи вона пішки, чи на коні. Більше не знає.

– Не здумай таке зробити, – застеріг її Енді.

– Так, – зітхнула Клер. Невдовзі їй мало виповнитися тридцять, і вона здавалася ще вродливішою, ніж завжди. Бо нарешті закохалася? Якщо так, яка гірка іронія. – Мені сміливості не вистачить. Вистачає лише на те, щоб дозволяти їй страждати.

– Коли вона буде в раю, від її страждань залишиться тільки тінь, – проказав Енді таким тоном, наче це ставило крапку в справі. Для нього, напевно, так і було.

Вітер завивав, старі шибки в одинарному вікні спальні торохкотіли, і моя мати сказала:

– Я така худа, така худа тепер. Я була гарненькою нареченою, всі так казали, але тепер Лора Макензі така худа. – Її нижня щелепа опустилася в клоунській гримасі туги й болю.

Попереду в мене було ще три години в кімнаті з нею, потім мене мав змінити Террі. Якусь частку цього часу вона могла проспати, але тієї миті вона не спала, і я відчайдушно шукав способу відвернути її увагу від того, що її тіло пожирає само себе. Я міг би вхопитися за будь-що. Просто випадково цим будь-чим виявився Чарльз Джейкобз. Я спитав, чи знає вона, куди він подався після того, як покинув Гарлоу.

– О, то був жахливий час, – відповіла вона. – Такий кошмар стався з його жінкою і синочком.

– Так. Я знаю.

Моя вмируща мати глянула на мене з наркотичним презирством.

– *Ти* не знаєш. Ти не розумієш. То було жахливо, бо ніхто не був винен. І авжеж, не Джордж Бартон. З ним просто стався напад.

Після цього вона розповіла мені те, що я вже переказав вам. Вона чула це з вуст Адель Паркер, а та сказала, що передсмертний вигляд тієї жінки переслідуватиме її довіку.

– А чого я ніколи не зможу забути, – сказала мама, – то це того, як він кричав у Піботі. Не думала, що чоловік може так кричати.

Дорін Девіт, Фернальдова дружина, подзвонила моїй матері й повідомила новину. І в неї була вагома причина зателефонувати Лорі Мортон першій.

– Тобі доведеться йому сказати, – попросила вона.

Нічого, крім жаху, у такій перспективі мама не вбачала.

– Ой, ні! Я не зможу!

– Тобі доведеться, – терпляче повторила Дорін. – Такі новини телефоном не повідомляють, а ви його найближчі сусіди, крім тої старої карги Майри Гаррінгтон.

Морфін стер без сліду всю мамину стриманість, і вона розказувала далі:

– Я зібрала в кулак усю свою хоробрість, але вже від дверей довелося вертатися. Скрутило живіт, я побігла в нужник і висралася.

Вона спустилася нашим схилом, перейшла трасу 9 і рушила до пасторського будинку. Я зрозумів, що то була найдовша дорога в усьому її житті, хоч вона цього й не сказала. Мама постукала в двері, але спочатку він не відчиняв, хоча з-за дверей вона чула, що всередині грає радіо.

– Та й чого б то він мій стукіт почув? – спитала вона у стелі, хоча я сидів коло неї. – Мої кісточки ледь-ледь торкнулися дерева.

Вона постукала вдруге, цього разу сильніше. Він відчинив двері й подивився на неї крізь сітку. У руці він тримав велику книгу, і через стільки років мама згадала її назву: «Протони та нейтрони: Таємний світ електрики».

– Здрастуйте, Лоро, – сказав він. – Що з вами? Ви така бліда. Заходьте, заходьте.

Вона зайшла. Він спитав, що сталося.

– Була жахлива аварія, – сказала вона.

Він стривожився ще більше.

– Дік чи хтось із дітей? Моя присутність потрібна? Лоро, сідайте, ви наче от-от зомлієте.

– Із моїми все гаразд, – сказала вона. – Це… Чарльзе, це Петсі. І Моррі.

Він обережно поклав товсту книгу на столик у коридорі. Мабуть, саме тієї миті вона й прочитала назву, і не дивно, що запам'ятала її: в такі моменти людина все бачить і все запам'ятовує. Я знаю це з власного досвіду. Краще б я не знав.

– Вони травмувалися? Сильно? – Не встигла вона відповісти, як: – Вони в лікарні Святого Стефана? Напевно. Вона найближча. Можна взяти ваш міні-фургон?

Лікарня Святого Стефана була в Касл-Року, але, звісно, їх відвезли не туди.

– Чарльзе, ви маєте приготуватися, це буде жахливий удар.

Він узяв її за плечі… делікатно, сказала вона, не стискав, та коли нахилився, щоб подивитися їй в обличчя, його очі палали.

– Травми? Лоро, вони сильно травмовані?

Моя мати розплакалася.

– Чарльзе, вони загинули. Мої співчуття.

Він відпустив її, руки безсило впали вдовж боків.

– Неправда, – мовив він голосом людини, що констатує простий факт.

– Мені треба було приїхати сюди на машині, – сказала моя мати. – Треба було взяти фургон. Я не подумала. Просто пішла.

– Неправда, – повторив він. Відвернувся від неї й притулився лобом до стіни. – Ні. – Він вгатився лобом об стіну, так сильно, що задрижала картинка, яка висіла неподалік, на ній був Ісус із ягням на руках. – Ні. – Він знову вдарився лобом, і картинка злетіла з гачка.

Мама взяла його за руку. Рука була млява й висіла батогом.

– Чарльзе, не треба цього робити. – І, неначе він був не дорослим чоловіком, а одним із її дітей: – Не треба, зайчику.

– Ні. – Знову удар лобом. – Ні! – Ще раз. – *Ні!*

Тепер уже мати обхопила його обома руками й відтягла від стіни.

– Досить! Заразісінько перестаньте!

Він подивився на неї, очманілий. На лобі розпливалася яскраво-червона пляма.

(«У нього був такий вигляд… – розповідала вона мені, лежачи на смертному одрі. – Дивитися на нього було нестерпно, але я мусила. Таке треба припиняти одразу ж, як почалося».)

– Ходімо зі мною до нас додому, – наказала вона йому. – Я дам вам ковтнути Дікового віскі, бо вам треба щось випити, а тут, я точно знаю, нічого такого нема…

Він засміявся. Страшним сміхом.

– …а потім я відвезу вас у Ґейтс-Фолз. Вони в Піботі.

– У Піботі?

Мама почекала, поки він усвідомить почуте. Він не гірше за неї знав, що означає «у Піботі». На той час преподобний Джейкобз

відспівав десятки покійників.

– Петсі не може бути мертвою, – промовив він терплячим напутливим тоном. – Сьогодні середа. А середа – це день принца Спагеті. Так Моррі каже.

– Ходіть зі мною, Чарльзе. – Вона взяла його за руку й потягла до дверей і далі – на розкішне осіннє сонце. Того ранку він прокинувся поряд зі своєю дружиною та їв сніданок за столом навпроти сина. Вони говорили про те й про се, як це зазвичай роблять люди. Ми ніколи не знаємо наперед. Будь-який день може стати для нас останнім, і ми ніколи не знаємо про це наперед.

Коли вони дійшли до траси 9 – тихої, омитої сонцем і без жодної машини (втім, практично як завше), він по-собачому задер голову на звуки сирен, що лунали з боку Сироїз-гіл. На обрії курився димок. Джейкобз глянув на мою матір.

– Моррі теж? Це точно?

– Ходімо, Чарлі. – («Тоді я вперше і востаннє так його назвала», – сказала вона мені.) – Ходімо, ми стоїмо посеред дороги.

Вони поїхали в Ґейтс-Фолз на нашому старому фургоні «форд» через Касл-Рок. Це щонайменше на двадцять миль подовжувало дорогу, проте на той час перший шок у моєї матері вже минув і вона могла міркувати ясно. У неї не було ні найменшого бажання проминати місце аварії, навіть якби для цього довелося об'їжджати в чорта на рогах.

Бюро ритуальних послуг Піболді розташовувалося на Ґранд-стрит. На під'їзній доріжці вже стояв сірий катафалк «кадилак», а біля бордюру було припарковано кілька машин. Серед них і «б'юїк» Реджі Келтона, завбільшки з човен. А ще, на превелике полегшення моєї матері, вантажний автофургон із написом «РІДКЕ ПАЛИВО МОРТОНА».

Коли з парадних дверей вийшли тато й містер Келтон, мама саме вела преподобного Джейкобза (на той час слухняного, ніби дитина) доріжкою. Він дивився вгору, сказала мама, немовби оцінював,

скільки ще жовкнути листю, поки воно нарешті набуде оптимального забарвлення.

Тато обійняв Джейкобза, проте той не відповів тим самим. Просто стояв на місці, не підіймаючи рук, дивлячись угору на листя.

– Чарлі, я дуже співчуваю вам у вашій втраті, – пробуркотів Келтон. – Ми всі співчуваємо.

Вони повели його всередину, де нестерпно солодко пахло квітами. Із динаміків над головою линула органна музика, тиха, мов шепіт, і чомусь жахлива. Майра Геррінгтон (для всіх у Західному Гарлоу – Мі-Мо) вже була там, можливо, тому, що підслуховувала через спарений номер, коли Дорін дзвонила моїй матері. Підслуховувати було її хобі. Вона хвилею здійняла свою тушу з дивана у фойє й притисла преподобного Джейкобза до неосяжних грудей.

– Ваша дорогесенька мила дружинонька і маленький синочок! – заголосила вона високим нявкучим голосом. Мама з татом обмінялися поглядами, й обоє скривилися. – Вони вже на небесах! Це єдина втіха! Врятовані кров'ю Агнця Божого! Їх уже заколисують у вічних обіймах! – По щоках Мі-Мо, прокладаючи собі шлях крізь товстий шар рожевої пудри, текли сльози.

Преподобний Джейкобз дозволив себе обіймати і втішати. Та через хвилину-дві («Я вже почала думати, що вона не вгамується, поки не задушить його своїми велетенськими цицьками», – сказала мені мама), він її відштовхнув. Не грубо, проте твердо. Потім повернувся до мого батька та містера Келтона й сказав:

– Я хочу їх побачити.

– Ні, Чарлі, ще рано, – відповів йому містер Келтон. – Треба трохи почекати. Нехай спершу містер Піболді зробить так, щоб на них можна було диви…

Джейкобз перетнув залу прощань, де дожидалася останньої появи на публіці якась старенька пані в труні червоного дерева, і пішов далі по коридору в глиб будинку. Він знав, куди йде. Хто ж, як не він.

Тато й містер Келтон поспішили слідом за ним. Моя мама сіла, навпроти неї вмостилася Мі-Мо. Її очі під хмарою сивого волосся

горіли вогнем. Вона вже була стара на той час, їй перевалило за вісімдесят, і коли до неї в гості не навідувався хтось із численних онуків чи правнуків, лише трагедії та скандали змушували Мі-Мо почуватися живою.

– Як він це сприйняв? – театральним шепотом поцікавилася Мі-Мо. – Ти ставала з ним разом навколішки?

– Майро, не тепер, – попросила моя мати. – Я змучена. Хочу заплющити очі й хвилину перепочити.

Але відпочити їй так і не вдалося, бо з глибини поховальної контори, звідти, де готували тіла до поховання, почувся крик.

(«Він був такий, як оцей вітер сьогодні, Джеймі, – сказала вона. – Тільки стократ гірший. – Нарешті вона відвела погляд від стелі. Але краще б вона цього не робила, бо за світлом її очей я побачив пітьму смерті. – Спочатку слів не було, тільки те моторошне голосіння. Я вже думаю, що ліпше б воно так і лишалося. Але ні».)

– Де його обличчя? – прокричав він. – Де обличчя мого синочка?

Хто мав правити службу на похороні? Це питання (як і те, хто стриже перукаря) не давало мені спокою. Згодом мені про все розповіли, але на власні очі я похорону не бачив – моя мати вирішила, що туди підуть лише тато, Клер, Кон і вона. Решту дітей це може травмувати (авжеж, на цю думку її наштовхнули ті крики з покійницької у Піботі), тож Енді залишили за старшого, наглядати за мною й Террі. Не скажу, щоб я сильно зрадів, бо Енді міг бути козлуватим, особливо коли поряд не було батьків. Як на запричащеного християнина, він занадто любив робити «кропиву» і давати щиглів по голові – таких сильних, що перед очима потім зірочки крутилися.

У день подвійного похорону Петсі й Моррі не було ні «кропиви», ні щиглів. Енді сказав: якщо наші не повернуться до вечері, він розігріє нам «Франко-Американ»[30]. А доти ми повинні позатикати роти й сидіти дивитися телевізор. Сам він піднявся нагору й цілий день не спускався. Мій брат міг бути буркотливим і любив

командувати, але Хвостик Моррі йому подобався так само, як і всім нам, і, авжеж, він був закоханий у Петсі (теж так само, як і всі ми… окрім Кона, котрий не любив дівчат і так ніколи й не полюбив). Може, він пішов нагору, щоб помолитися (увійди до своєї комірчини й зачини свої двері, як радить святий Матвій), а може, просто хотів сісти, подумати й зрозуміти, який же в цьому всьому сенс. Ці дві смерті не відібрали в нього віри – аж до самої своєї смерті він лишався твердолобим християнським фундаменталістом, – але похитнули її, напевно, добряче. Я через ці дві смерті теж не перестав вірити в Бога. Це сталося після Кошмарної проповіді.

Надгробну промову по Петсі й Моррі виголосив у нашій церкві преподобний Девід Томас із «конго»[31] Ґейтс-Фолз. І ніхто не підіймав брів, бо, як казав мій тато: «Між конгрегаціоналістами та методистами нема ні на шеляг різниці».

Що насправді спричинило підіймання брів, то це інший вибір Джейкобза – відправити церемонію на цвинтарі «Вілоу-Ґроув» він попросив Стівена Ґівенза. Ґівенз був пастором (преподобним він себе не називав) церкви шілоїтів, у якій у ті часи парафіяни непохитно дотримувалися поглядів Френка Вестона Сендфорда, продавця Апокаліпсису, котрий заохочував батьків бити дітей різками за дрібні провини («Ви мусите бути наставниками Христовими», – радив він їм) і наполягав на тридцятишестигодинних постах… навіть для немовлят.

Після смерті Сендфорда церква шілоїтів зазнала великих змін (і нині трохи відрізняється від інших протестантських церковних груп), але 1965 року про них ще ходили давні чутки. Олії до вогню доливав дивний одяг членів церкви, а також їхнє офіційне переконання, що кінець світу настане от-от, наступного тижня щонайпізніше. Однак виявилося, що наш Чарльз Джейкобз та їхній Стівен Ґівенз роками спілкувалися за кавою в Касл-Року й були друзями. Після Кошмарної проповіді в нашому містечку знайшлися люди, які казали, що преподобний Джейкобз «заразився вірусом шілоїтства». Може, й так, але з того, що розповідали мама й тато (а

ще Кон і Клер, чиїм свідченням я довіряв більше), Ґівенз на тій короткій церемонії на цвинтарі був спокійним, казав утішні слова і взагалі поводився належно.

– Про кінець світу ні разу не сказав, – розповідала Клер. Я пригадую, якою гарною вона була того вечора в темно-синій сукні (найближчій за відтінком до чорної з того, що в неї було) і панчохах, як у дорослої. А ще я пам'ятаю, що за вечерею вона майже нічого не їла, просто ганяла їжу по тарілці, поки та не перетворилася на собачу кашу.

– Які уривки зі Святого Письма читав Ґівенз? – спитав Енді.

– Перше до коринтян, – сказала мама. – Про те, як ми все бачимо ніби у дзеркалі, так?

– Хороший вибір, – глибокодумно промовив мій брат.

– А як він тримався? – спитав я. – Преподобний Джейкобз?

– Він був... тихий, – відповіла мама зі стривоженим виглядом. – Напевно, мовчки молився.

– Ні, неправда. – Клер відштовхнула від себе тарілку. – Він був дико шокований. Просто сидів на складаному стільці в голові могили, а коли містер Ґівенз запропонував йому вкинути першу жменю землі, а потім разом із ним прочитати молитву, він не почув, просто сидів собі далі, затиснувши руки між колінами й звісивши голову. – І сестра розплакалася. – Це все наче якийсь сон, кошмарний сон.

– Але він усе-таки встав і вкинув землю, – сказав тато, обіймаючи її за плечі. – Трохи згодом, але встав. По жмені на кожну труну. Правда ж, Клерчик-Еклерчик?

– Ага, – плачучи ще сильніше, відповіла вона. – Після того як той шілоїт узяв його за руки й практично змусив встати.

Кон мовчав, і раптом до мене дійшло, що його нема за столом. Я побачив його знадвору, на задньому дворі, біля в'яза, на якому висіла наша шина-гойдалка. Він притулився лобом до кори, обіймаючи руками дерево, і його плечі здригалися.

Утім, на відміну від Клер, свою вечерю він з'їв. Це я добре пам'ятаю. З'їв усе, що лежало на тарілці, і впевненим та чітким голосом попросив добавки.

Наступні три неділі службу в нас правили священики з інших церков, однак пастора Ґівенза серед них не було. Попри весь його спокій, утішні слова й належну поведінку на Вілоу-Ґроув, я підозрюю, що його не запрошували. Янкі, окрім того, що стримані від природи і внаслідок виховання, мають схильність плекати свої зручні упередження щодо релігії та раси. Через три роки я почув, як один з моїх учителів у старшій школі Ґейтс-Фолза казав іншому тоном розгніваним і здивованим водночас: «Навіщо комусь знадобилося стріляти в того преподобного Кінга?[32] Господи Боже, він же був *хорошим* ніґером!»

Після тієї катастрофи ЗММ скасували. Думаю, ми всі зраділи – навіть Енді, відомий також як «Імператор вивчення Біблії». Ми так само не були готові зустрітися з преподобним Джейкобзом лицем до лиця, як і він з нами. Дивитися на іграшковий куточок, де Клер та інші дівчатка гралися з Моррі (та одна з одною), було б нестерпно. А хто б грав на фортепіано в Годину співів? Припускаю, що хтось із жителів міста міг би, але не в тому стані був Чарльз Джейкобз, щоб його питати, та й це вже було б зовсім не те – без білявого волосся Петсі Джейкобз, яким вона змахувала в такт бадьорим гімнам, таким як «Ми йдемо маршем на Сіон». Її біляве волосся тепер лежало під землею, трухнуло на атласній подушці в пітьмі.

Одного сірого пополудня в листопаді, коли ми з Террі малювали на шибках роги достатку й індичок (фарбою з балончиків через трафарет), телефон теленькнув одним довгим і одним коротким дзвінком: внутрішньоміський виклик. Мама відповіла, коротко поговорила, потім поклала слухавку і всміхнулася до нас із Террі.

– Це був преподобний Джейкобз. Найближчої неділі він збирається вийти за кафедру й відправити службу до Дня подяки.

Правда ж, це буде чудово?

Багато років по тому – я вже вчився у старших класах, а Клер приїхала додому на канікули з УМассу[33] – я спитав у сестри, чому його ніхто не зупинив. Ми були на задньому подвір'ї, розгойдували стару шину-гойдалку. Питати, кого я маю на увазі, їй не довелося. Та недільна проповідь у нас усіх лишила шрами в душах.

– Мабуть, тому, що здавалося, ніби він говорить щось таке *розумне*. Таке *нормальне*. А коли люди збагнули, що він каже насправді, було вже запізно.

Можливо, однак я пригадую, як Реджі Келтон та Рой Істербрук перебивали його ближче до кінця, та й сам зрозумів, що щось не так ще до того, як почав, бо читання уривка зі Святого Письма він не завершив звичним «Хай Господь благословить Своє святеє Слово». Він ніколи не забував це сказати, навіть того дня, коли я з ним познайомився, коли він показав мені маленького Електричного Ісуса, який крокував через Погідне озеро.

У день Кошмарної проповіді він вибрав для читання уривок з тринадцятого розділу Першого послання до коринтян, той самий абзац, який зачитував пастор Ґівенз над двома могилами (маленькою і великою) на цвинтарі Вілоу-Ґроув: «Бо ми знаємо частинно, і пророкуємо частинно; коли ж досконале настане, тоді зупиниться те, що частинне. Коли я дитиною був, то я говорив, як дитина, як дитина я думав, розумів, як дитина. Коли ж мужем я став, то відкинув дитяче. Отож, тепер бачимо ми ніби у дзеркалі, у загадці, але потім обличчям в обличчя; тепер розумію частинно, а потім пізнаю, як і пізнаний я».

Він згорнув велику Біблію на кафедрі – не рвучко, але ми всі почули глухий стукіт. Методистська церква Західного Гарлоу тієї неділі була заповнена вщерть, на лавах не було жодного вільного місця, проте тут панувала мертва тиша, навіть не кашляв ніхто. Пам'ятаю, як я мовчки молився, щоб він гідно прочитав ту проповідь, щоб не розплакався.

На передній лаві сиділа Майра Гаррінгтон (Мі-Мо), і хоч спиною вона була повернута до мене, я уявляв її очі, заплилі салом, жовтуваті й блискучі від нездорової допитливості. Моя сім'я займала третю лаву, то було наше звичне місце. Мамине обличчя було спокійним, проте руками в білих рукавичках вона так стискала велику Біблію в м'якій обкладинці, що зігнула її літерою **U**. Клер обкусала всю губну помаду. Тиша, що відділяла останні прочитані слова зі Святого Письма від початку того, що з того дня й надалі в Гарлоу називали тільки Кошмарною проповіддю, не могла тривати довше п'яти, щонайбільше десяти секунд, проте мені здавалося, що вона тягнеться нескінченно. Його голова схилилася над величезною кафедральною Біблією з яскравою золотою облямівкою. Коли він нарешті підвів погляд і ми побачили спокійне стримане лице, то рядами парафіян прошелестіло тихе полегшене зітхання.

– Мені довелося пережити важкі й тривожні часи, – почав він. – Казати вам це нема потреби, община в нас тісна, всі одне одного знаємо. Ви простягали мені руку допомоги, хто як міг, і за це я завжди буду вам вдячний. Особливо хочу подякувати Лорі Мортон, котра повідомила мені звістку про мою втрату, так делікатно і так турботливо.

Він кивнув мамі. Вона відповіла кивком і рукою в білій рукавичці змахнула сльозу.

– Більшу частину часу, який минув між днем моєї втрати та цим недільним ранком, я провів у роздумах і читанні. Хотів би я додати «та в молитві», проте, хоч я раз у раз і ставав на коліна, присутності Бога не відчував, тож мусив задовольнитися роздумами й читанням.

Тиша серед парафіян. Усі погляди звернені до нього.

– Я ходив у бібліотеку Ґейтс-Фолза, хотів знайти «Нью-Йорк таймз», але в них був лише «Віклі ентерпрайз», тож мене перенаправили в Касл-Рок, де «Таймз» є на мікроплівках. «Шукайте і знайдете», сказав святий Матвій і мав цілковиту рацію.

Ці слова слухачі зустріли кількома тихими смішками, але дуже швидко вони стихли.

– Я їздив у бібліотеку день у день, прокручував мікроплівки, поки голова починала боліти, і тепер хочу поділитися з вами деякими своїми відкриттями.

З кишені чорного костюмного піджака він витяг декілька каталожних карток.

– У червні минулого року крізь містечко Мей у штаті Оклахома промчали три маленькі торнадо. Постраждало лише нерухоме майно, ніхто не загинув. Містяни зібралися в баптистській церкві, щоб заспівати хвалебні гімни й прочитати молитви подяки. Поки вони це робили, на Мей налетів четвертий торнадо – монстр, Ф-п'ять[34], – і стер ту церкву з лиця землі. Загинула сорок одна людина. Ще тридцятеро дістали важкі поранення, деякі діти втратили ноги й руки.

Джейкобз перемістив ту картку під низ і подивився на наступну.

– А цей випадок дехто з вас може пам'ятати. У серпні минулого року чоловік із двома синами попливли на середину озера Вінніпесокі на човні з веслами. З ними був пес. Пес упав за борт, і обидва хлопці стрибнули у воду, щоб його врятувати. Коли батько побачив, що його діти от-от потопляться, він плигнув у воду сам, внаслідок чого човен перевернувся. Усі троє загинули. Пес виплив на берег. – Джейкобз підняв очі, й на мить його обличчя освітила справжня усмішка – наче сонце прозирнуло крізь хмари холодної січневої днини. – Я намагався довідатися, що сталося з собакою: яке рішення прийняла жінка, що втратила чоловіка й синів, – залишити пса в себе чи приспати. Але інформація відсутня.

Я крадькома глянув на братів і сестру. У Террі й Кона був просто спантеличений вигляд, зате Енді побілів од жаху, гніву чи того й того разом. Руки він стискав у кулаки на колінах. Клер тихо плакала.

Наступна картка.

– Жовтень минулого року. Узбережжям біля Вілмінгтона, штат Північна Кароліна, пролетів ураган і вбив сімнадцятьох. Шестеро з них були діти в церковному осередку денного догляду. Сьомого,

чоловіка, оголосили безвісти зниклим. Його тіло знайшли через тиждень, на дереві.

Наступна.

– А ця історія – про сім'ю місіонерів, які були на служінні в колишньому бельгійському Конго, тепер це, здається, Заїр. Вони допомагали біднякам харчами, ліками й словом Божим. Було їх п'ятеро. Їх убили. У статті цього не було, лише новина, яку личить надрукувати в «Нью-Йорк таймз», розумієте, але прослизнув натяк на те, що вбивці мали канібальські схильності.

У залі здійнялося несхвальне бурмотіння (центром якого був Реджі Келтон). Почувши його, Джейкобз підняв одну руку – наче благословляючи.

– Мабуть, у подальші подробиці залазити не слід, хоча я міг би. Пожежі, повені, землетруси, повстання, вбивства... Світ здригається від них. Проте, коли я читаю ці історії, мені стає трохи легше, бо вони зайвий раз доводять, що я не самотній у своїх стражданнях. Однак це слабенька втіха, бо такі смерті – як і загибель моєї дружини та сина, – здаються надто жорстокими і свавільними. Нам сказано, що Христос пішов на небо в Своєму тілі, але занадто часто нам, нещасним смертним тут, на Землі, лишаються бридкі купи спотвореного м'яса і те запитання, яке незмінно відлунює у головах: чому? чому? *чому?*

Я все життя читав Святе Письмо. Спочатку на колінах у матері, потім на зборах методистської молоді, потім на богословському факультеті. І я можу сказати вам, друзі мої, що ніде в Біблії це питання прямо не розглянуто. Найближче, на що можна спертися, – отой уривок із «Коринтян», де святий Павло по суті каже: «Нема сенсу запитувати, браття, бо ви все одно не зрозумієте». Коли Йов запитав у Самого Господа, то дістав ще грубішу відповідь: «Чи був ти поряд, коли Я створював світ?» Що мовою наших молодших парафіян можна перекласти: «Відвали, чувак».

Цього разу ніхто не засміявся.

Він уважно нас роздивлявся. Легка усмішка торкнула кутики його вуст, а світло, що пробивалося крізь вітраж, проклало синьо-червоні ромби на лівій щоці.

– Релігія має бути нашою втіхою в скрутні часи. Господь – наш жезл і наш посох, стверджує Великий псалом. Він буде поряд і проведе нас, коли неминуче підемо тією стежкою через Долину смертної тіні. Інший псалом запевняє, що Господь – наш прихисток і наша сила, хоча люди, які загинули в тій церкві в Оклахомі, могли б із цим посперечатися… якби в них лишилися роти, щоб ними сперечатися. А батько та його два сини, які втопилися, бо хотіли врятувати улюбленця сім'ї – чи спитали вони в Бога, що відбувається? У чому річ? І чи Він відповів: «Я вам, хлопці, через кілька хвилин скажу», – коли вода заливала їм легені, а смерть затьмарювала голови?

Скажімо відверто, що мав на увазі святий Павло, коли говорив про те дзеркало з загадкою. Він мав на увазі, що ми повинні приймати все на віру. Якщо наша віра сильна, то ми потрапимо в рай і все зрозуміємо, коли вже будемо там. Неначе життя – це анекдот, а рай – те місце, де нам нарешті пояснять космічний кульмінаційний момент.

У залі тепер лунали притишені жіночі схлипування й виразніший чоловічий буркіт незгоди. Але на ту мить ніхто не вийшов із церкви й не підвівся, щоб сказати преподобному Джейкобзу, щоб замовк, бо він надто далеко зайшов у своєму блюзнірстві. Люди ще не оговталися від шоку.

– Коли я втомився досліджувати на позір химерні й часто-густо страхітливо мученицькі смерті невинних, я придивився уважніше до різних гілок християнства. Друзі, це жах! Ви собі не уявляєте, скільки їх! Ціла Вежа доктрин! Католики, єпископали, методисти, баптисти – як радикальні, так і нерадикальні, – церква Англії, англікани, лютерани, пресвітеріани, унітарії, свідки Єгови, адвентисти сьомого дня, квакери, шейкери, греко-католики, православні східного обряду, шілоїти – про них не можна забувати – і ще півсотні інших.

Тут, у Гарлоу, у нас усіх спарені телефонні лінії, і мені здається, що найбільша з цих ліній – релігія. Ви тільки подумайте, які завантажені, напевно, лінії, що з'єднують нас із небесами, у неділю вранці! Кожна церква з тих, які проповідують учення Христа, вважає, що в неї *окрема* лінія з Всевишнім. А це ж я ще не згадував мусульман, і євреїв, і теософів, і буддистів, і тих, хто молиться на саму Америку так само ревно, як вісім чи дванадцять кошмарних років німці молилися на Гітлера.

Після цього люди почали вставати й виходити. Спочатку дехто з задніх рядів, з опущеними головами і зсутуленими плечами (неначе їх відшмагали), а за ними ще і ще. Та преподобний Джейкобз, здавалося, цього не помічав.

– Деякі з цих численних течій і конфесій мирні, та найбільші з них, *найуспішніші* з них, було змуровано на крові, кістках і криках тих, хто мав нахабство не схиляти голови перед їхнім уявленням про Бога. Римляни віддавали християн на розтерзання левам, християни розчленовували тих, кого вважали єретиками, чаклунами чи відьмами, Гітлер мільйонами приносив євреїв у жертву фальшивому богу расової чистоти. Мільйони людей спалили, застрелили, повісили, замучили, отруїли, стратили на електричному стільці й віддали на шматування собакам... і все це в ім'я Бога.

Моя мати доволі гучно схлипувала, але я на неї не озирався. Не міг. Я закляк на місці. Від жаху, звісно ж. Мені було лише дев'ять. Але заразом у душі я відчув паростки якоїсь дикої радості, відчуття, що нарешті хтось розказує мені щиру, неприкрашену правду. Якась частина мого єства сподівалася, що він зупиниться. Та ще більша частина нестримно жадала, щоб він продовжував, і моє бажання здійснилося.

– Христос учив нас підставляти іншу щоку й любити ворогів наших. Ми про людське око цього наче й дотримуємося, проте більшість із нас, дістався удар, намагається відплатити вдвічі сильніше. Христос вигнав міняйл із храму, але ми всі знаємо, що ці майстри швидкого набивання кишень ніколи не вміли довго

триматися подалі. Якщо ви коли-небудь сідали пограти у жваву гру – церковне бінго, чи чули, як проповідник по радіо випрошує гроші, тоді ви точно знаєте, про що я. Ісая напророчив, що колись ми перекуємо мечі на рала, та насправді в наші нинішні темні віки їх перекували на атомні бомби та інтерконтинентальні балістичні ракети.

Реджі Келтон підвівся. Обличчя в нього було буряковим, а в мого брата Енді – блідим.

– Преподобний, вам краще сісти. Ви сам не свій.

Та преподобний Джейкобз не сів.

– І що ми дістаємо за свою віру? За ті століття, впродовж яких ми віддаємо тій чи тій церкві свої дари, людські й матеріальні? Запевнення, що наприкінці всього цього нас чекає рай, а коли ми туди потрапимо, нам пояснять, у чому сіль цього анекдоту, і ми скажемо: «А-а! Тепер зрозуміло!» Оце і є велика дяка. З наймолодших років нам усі вуха продзижчали: рай, рай, рай! Ми побачимо наших втрачених дітей, наші любі матері приймуть нас у свої обійми! Це пряник. А батіг, яким нас постійно шмагають, це пекло, пекло, пекло! Царство вічних мук і катувань. Ми кажемо діткам, маленьким, як мій синочок, якого я втратив, що їм загрожує небезпека вічно горіти на пекельному вогні, якщо вкрадуть копійчану цукерку чи збрешуть про те, де вони намочили нові черевички.

Нема жодних доказів того, що ці пункти загробного життя існують, жодного наукового підґрунтя – лише голе переконання, помножене на нашу сильну потребу вірити в те, що *все це має сенс*. Та коли я стояв у приміщенні в Піботі й дивився на пошматовані рештки мого хлопчика, котрий набагато більше хотів потрапити в Діснейленд, ніж у рай, у мене сталося прозріння. Релігія – теологічний аналог страхової схеми швидкого збагачення, де ви справно платите рік у рік, а потім, коли вам знадобляться ті пільги, за які ви платили з таким, даруйте за каламбур, мало не релігійним фанатизмом, виявляється, що фірми, яка брала у вас гроші, фактично не існує.

У залі церкви, яка стрімко порожніла, підвівся з лави Рой Істербрук – вічно неголений здоровило, який жив у іржавому маленькому трейлерному парку на східному боці міста, поблизу межі Фріпорта. Зазвичай він приходив лише на Різдво, та того дня надумав зробити виняток.

– Подобний, – прогримів він. – Я чув, шо у вас у бардачку машини лежить пузир сивухи. А Мет Піболді казав, шо, коли він схилявся до вашої жінки, шоб її полатати, од неї тхнуло, наче з генделика. Оце ваша причина. Оце так ви все розумієте. Ніяк не змиритеся з тим, шо це воля Божа? Нехай. Але не збивайте з пантелику людей. – Сказавши це, Істербрук розвернувся й почвалав геть.

Джейкобз застиг, мов укопаний. Він стояв, міцно стискаючи кафедру, очі палали на блідому обличчі, а губи зібгалися в таку тонку смужку, що рот зник.

Тоді піднявся мій тато.

– Чарльзе, вам треба зійти вниз.

Преподобний Джейкобз струснув головою, наче хотів її прочистити.

– Так, – сказав він. – Ваша правда, Діку. Все одно, хоч би що я казав, це ні на що не вплине.

Але він помилявся. На одного маленького хлопчика вплинуло.

Джейкобз ступив крок назад, роззирнувся навколо таким поглядом, наче більше не розумів, де він, а потім знову ступив уперед, хоча на ту мить уже не було кому його слухати, крім моєї сім'ї, церковних дияконів та Мі-Мо, котра досі з вибалушеними очима сиділа в першому ряду.

– Ще тільки одне. Ми прийшли незрозуміло звідки й незрозуміло куди підемо. Може, там щось і є, але я готовий закластися, що це не той Бог, яким Його бачить будь-яка церква. Погляньте на цю мішанину суперечливих вірувань, і ви самі зрозумієте. Вони перекреслюють одне одного, й нічого не лишається. Якщо вам потрібна істина, сила, більша за вас самих, подивіться на блискавку – мільярд вольтів у кожному спалаху, сто тисяч амперів струму і

температура п’ятдесят тисяч градусів за Фаренгейтом. У цьому є вища сила, я вам гарантую. Але тут, у цій будівлі? Ні. Вірте, у що хочете, але я скажу вам так: за загадковим дзеркалом святого Павла немає нічого, крім брехні.

Він спустився з кафедри й вийшов у бічні двері. А сім’я Мортонів сиділа в оглушливій тиші, яку, напевно, люди чують після вибуху бомби.

Коли ми повернулися додому, мама пішла у велику спальню в глибині будинку, сказала, щоб ми її не турбували, й зачинилася. До кінця дня вона залишалася там. Клер приготувала вечерю, і ми з’їли її майже мовчки. Енді почав був цитувати уривок із Письма, який цілковито спростовував сказане преподобним, але тато наказав йому стулити писок. Енді подивився на те, як глибоко в кишені тато засунув руки, та вирішив за краще промовчати.

Після вечері тато пішов у гараж, де вовтузився з Ракетою Доріг-II. Террі (його вірний помічник, майже права рука) вперше не подався за ним, тому це зробив я… хоч і після деяких роздумів.

– Татку? А можна щось спитати?

Він лежав під Ракетою на повзогаторі[35], тримаючи в руці ліхтар, обтягнутий сіткою. Назовні стирчали тільки його ноги в штанах захисного кольору.

– Мабуть, так, Джеймі. Аби тільки не про цю кляту ранкову месу. Якщо ти про неї хочеш спитати, краще теж тримай свій писок на замку. Я сьогодні не налаштований про це говорити. Завтра буде достатньо часу. Нам доведеться відправити петицію про його звільнення в Асоціацію методистських церков Нової Англії, а вони вже будуть змушені передати її єпископу Метьюзу в Бостоні. Це повний жах, блядь, і якщо ти скажеш своїй матері, що я при тобі вимовляв це слово, вона мене відлупцює, як рудоголового сироту в приймах.

Я не знав, чи моє запитання стосується Кошмарної проповіді, знав тільки, що мушу його поставити.

– Містер Істербрук правду сказав? Вона пила?

Миготливе світло під машиною зупинилося на місці. Тато викотився з-під днища, щоб подивитися на мене. Я боявся, що він розгнівається, але вигляд у нього був не сердитий. Радше невдоволений.

– Люди про це гомоніли, а тепер ще швидше поголос піде, бо той тупоголовий Істербрук узяв і бовкнув уголос, але послухай мене, Джеймі. *Це не має значення.* У Джорджа Бартона був напад епілепсії, і він опинився не на тому боці дороги, а вона виїхала з-за сліпого повороту – і нате вам. Не має значення, твереза вона була чи під мухою і надто самовпевнено вела машину. Тієї аварії не зміг би уникнути сам Маріо Андретті[36]. Преподобний в одному мав рацію: люди завжди хочуть знайти причину для всього поганого, що стається в житті. А вона не завжди є.

Він підняв руку, вільну від ліхтаря, і показав на мене вимащеним у мастилі пальцем.

– А все решта з того, що він казав, – то просто маячня вбитої горем людини. Щоб ти мені про це не забував.

Середа перед Днем подяки була скороченим днем у нашому шкільному окрузі, проте я пообіцяв місіс Моран, що залишуся після уроків помити дошку та впорядкувати нашу невеличку бібліотеку пошарпаних книжок. Коли я сказав про це мамі, вона тільки рукою неуважно махнула й попросила, щоб я до вечері був удома. Вона саме ставила індичку в духовку, але я знав, що то не наша: замалою вона була для сімох.

Як виявилося, Кеті Палмер (котра косила під вчительчину хатню улюбленицю, якщо таке взагалі могло бути) також залишилася, щоб допомогти, і ми всю роботу переробили за півгодини. Я думав піти до Ела чи до Біллі додому, пограти у війнушки чи ще в щось, але я знав, що вони захочуть поговорити про Кошмарну проповідь і про те, як місіс Джейкобз убила себе й Моррі, бо напилась, як свиня (ця чутка згодом набула достовірності абсолютного факту), а я цього

обговорювати не хотів, тому поплентався додому. Днина стояла не за сезоном тепла, у нашому домі повідчиняли вікна, і я почув, як сперечаються мати й сестра.

– Чому я не можу піти? – спитала Клер. – Я хочу, щоб він знав, що принаймні дехто в цьому дурному містечку досі на його боці!

– Бо ми з вашим батьком вважаємо, що ви, діти, повинні триматися від нього подалі, – відказала мати. Вони були на кухні, і я затримався біля вікна.

– Мамо, я вже не дитина! Мені сімнадцять років!

– Вибач, але в сімнадцять ти все ще дитина, а те, що молода дівчина ходить до нього в гості, матиме дуже поганий вигляд. Просто повір мені на слово.

– Але ж для тебе це нормально? Ти знаєш, що тебе побачить Мі-Мо і за двадцять хвилин роздзвонить про це по всій спареній лінії! Якщо ти йдеш, дозволь мені піти з тобою!

– Я сказала «ні», і це остаточно.

– Він повернув Кону голос! – бушувала Клер. – Як ти можеш бути такою лихою?

Запала довга мовчанка, після якої мама сказала:

– Саме тому я й збираюсь його навідати. Не для того, щоб віднести йому якусь їжу на завтра, а щоб дати йому знати, що ми вдячні, попри всі ті жахливі слова, які він казав.

– Ти знаєш, чому він їх казав! Він щойно втратив дружину й сина, у нього все в голові перемішалося! Напівбожевільний був!

– Я справді це знаю. – Мама заговорила тихіше, і мені доводилося напружувати слух, бо Клер плакала. – Та все одно люди були шоковані, й цього вже не зміниш. Він далеко зайшов. Аж занадто далеко. Наступного тижня він їде звідси, і це на краще. Коли знаєш, що тебе збираються звільнити, краще піти самому. Це дозволяє зберегти трохи самоповаги.

– А звільнити збираються диякони, як я собі думаю, – мало не презирливо пирхнула Клер. – І один з них – тато.

– У твого батька немає вибору. Коли ти перестанеш бути дитиною, то, може, зрозумієш це і зглянешся. У Діка серце від цього розривається на шматки.

– Тоді йди, – сказала Клер. – Побачиш, чи шматки індичої грудки й солодка картопля компенсують йому те, як із ним поводяться. Я впевнена, він навіть їсти не стане.

– Клер… Клерчик-Еклерчик…

– *Не називай мене так!* – закричала сестра, і я почув, як вона побігла, гупаючи, до сходів. Я подумав, що вона трохи поплаче й побурмоситься у себе в кімнаті, а потім забуде, як кілька років тому, коли мама сказала їй, що п'ятнадцять років – це замало, щоб їхати дивитися кіно просто неба з Донні Кантвелом.

Я вирішив швиденько вшитися на заднє подвір'я, поки мама не вийшла зі тим окремо приготованим обідом. Я сів на шину-гойдалку, не зовсім ховаючись, але й не зовсім світячись на виду. Через десять хвилин я почув, як зачинилися вхідні двері. Я підкрався до рогу будинку й побачив, що мама йде по дорозі, а в руках у неї – накрита фольгою таця. Фольга переливалася відблисками під сонцем. Я пішов у дім і піднявся сходами. Постукав у двері до сестри, прикрашені великим плакатом з Бобом Діланом.

– Клер?

– Іди геть! – заволала вона. – Я не хочу з тобою говорити! – Платівка грала далі: «Ярдбйордз»[37] на повну гучність.

Мама повернулася приблизно за годину – занадто тривалим був той візит як на те, щоб віднести частування. І хоча ми з Террі на той час уже були у вітальні, дивилися телевізор і воювали за найкраще місце на нашій старій канапі – посерединці, там, де пружини не вгризаються в зад, – вона нас наче й не помітила. Кон був нагорі, грав на гітарі, яку йому подарували на день народження. І співав.

У неділю після Дня подяки до нас повернувся Девід Томас із «конго» Ґейтс-Фолза. У церкві знову було повно людей, може, тому, що вони хотіли подивитися, чи не прийде, бува, преподобний

Джейкобз і чи не спробує сказати ще щось жахливе. Він не прийшов. Якби це сталося, я певен, його б заткнули ще до початку забігу. Може, навіть винесли б із церкви. Релігія для янкі – це річ серйозна.

Наступного дня, у понеділок, я півмилі від школи не пройшов, а пробіг. У мене з'явилась одна ідея, тому я хотів опинитися вдома ще до того, як приїде шкільний автобус. Коли він прийшов, я вхопив Кона за руку й потягнув його на заднє подвір'я.

– Яка муха тебе за дупу вкусила? – здивувався він.

– Ти повинен піти зі мною до пасторського будинку, – сказав я. – Преподобний Джейкобз скоро поїде, може, навіть завтра, а нам перед цим треба з ним побачитись. Треба йому сказати, що ми його досі любимо.

Кон відсахнувся від мене й змахнув рукою зі своєї футболки з написом «Ліга плюща» щось невидиме, наче боявся, що я залишив на ній воші.

– Ти здурів чи що? Я туди не піду. Він сказав, що Бога немає.

– А ще він наелектризував твоє горло і врятував тобі голос.

Кон збентежено знизав плечима.

– Голос би й так повернувся. Доктор Рено сказав.

– Він казав, що голос повернеться за тиждень-два. Це було в лютому. У квітні ти ще не говорив. *Через два місяці*.

– То й що? Трохи надовше затяглося, і все.

Я не вірив своїм вухам.

– Ти що, боягуз?

– Ще раз таке скажи, так тобі вріжу, що на землю ляжеш.

– Чому ти не хочеш йому хоча б подякувати?

Він дивився на мене, міцно стиснувши губи. Щоки палали.

– Нам не можна з ним бачитися. Мама й тато так сказали. Він псих, а може, ще й п'яниця, як його жінка.

Мені відібрало мову. Очі налилися сльозами. Не від болю; то були сльози люті.

– А ще, – сказав Кон, – мені треба наповнити ящик дровами, поки тато не повернувся, бо перепаде на горіхи. Тому, Джеймі, ти краще

мовчи про це.

І він пішов, залишивши мене стояти там. Мій брат, який став одним із найвидатніших астрономів світу (2011 року він відкрив четверту так звану планету зони Золотоволоски, де може бути життя) залишив мене стояти там. І більше ніколи не згадував про Чарльза Джейкобза.

Наступного дня, у вівторок, я знову припустив трасою 9, щойно закінчились уроки. Але додому не пішов.

На під'їзній доріжці пасторського будинку стояла нова машина. Ну, не зовсім нова, якщо бути точним – то був «Форд Ферлейн» 1958 року випуску, з іржавим порогом і тріснутим склом із боку пасажира. Багажник було піднято, і, зазирнувши в нього, я побачив дві валізи й громіздкий електронний прилад – осцилоскоп, можливості якого преподобний Джейкобз якось демонстрував нам на ЗММ. Сам Джейкобз був у сараї-майстерні. Я чув, як він там гримить речами.

Поки я стояв біля його нової-старої машини й згадував «бельведер», від якого лишилась обгоріла руїна, виникло бажання кинутися навтьоки й бігти не озираючись додому. Цікаво, яким би було моє життя, якби я це зробив. Цікаво, чи писав би я ці рядки. Але хто може це знати, правда? Святий Павло аж занадто мав рацію щодо того темного дзеркала. Ми всі дні в нього вдивляємося й не бачимо нічого, крім власного відображення.

Замість бігти, я набрався духу й пішов у сарай. Джейкобз складав електронне обладнання в помаранчевий дерев'яний ящик, перекладаючи його великими аркушами пожмаканого коричневого паперу, і спочатку не помітив мене. Одягнений він був у джинси й просту білу футболку. Колоратки вже не було. Зазвичай діти нечасто помічають зміни, які відбуваються з дорослими, але навіть тоді, у дев'ять років, я побачив, що він схуд. Він стояв у колі сонячного світла, а коли почув, що я зайшов, підвів погляд. На його обличчі прорізалися нові зморшки, та коли він, побачивши мене, всміхнувся,

вони розгладилися. Та усмішка була така сумна, що моє серце прохромила стріла співчуття.

Не думаючи, я просто підбіг до нього. Він розкрив обійми й підняв мене в повітря, щоб поцілувати в щоку.

– Джеймі! – вигукнув він. – Ти Альфа й Омега!

– Га?

– Об'явлення, розділ перший, вірш восьмий. «Я Альфа й Омега, говорить Господь, Бог, Той, Хто є, і Хто був, і Хто має прийти, Вседержитель!» Ти перша дитина, яку я зустрів, коли приїхав у Гарлоу, і ти останній. Я дуже, дуже радий, що ти прийшов.

Я розплакався. Не хотів, але нічого не міг з собою вдіяти.

– Преподобний Джейкобз, пробачте. Пробачте за все. Там, у церкві, ви правильно казали. Це несправедливо.

Він поцілував мене в другу щоку й поставив на землю.

– Навряд чи я це сказав стількома словами, але суть ти, безперечно, вловив. Хоча не треба сприймати всерйоз усе, що я тоді казав. Я сам не тямив, що говорю. Твоя мама це зрозуміла. Вона так мені й сказала, коли принесла своє чудове частування до Дня подяки. І побажала всього найліпшого.

Коли я це почув, мені трохи відлягло від серця.

– А ще вона дала мені добру пораду. Їхати подалі від Гарлоу, штат Мен, і почати все спочатку. Вона сказала, що десь в іншому місці я, може, віднайду свою віру. У цьому я сильно сумніваюся, проте щодо від'їзду вона мала рацію.

– Я більше ніколи вас не побачу.

– Джеймі, ніколи такого не кажи. У цьому нашому світі стежки перетинаються постійно, інколи – в найдивніших місцинах. – Вийнявши із задньої кишені хустинку, він витер з моїх щік сльози. – Хай що там буде, я тебе пам'ятатиму. І сподіваюсь, що ти теж час від часу будеш про мене думати.

– Буду. – А тоді, згадавши: – А то, коти в манто!

Він знову підійшов до свого робочого стола (печально порожнього тепер) і спакував останні предмети: пару великих квадратних

акумуляторів, що їх називав «сухими батареями». Потім накрив ящик кришкою і заходився наглухо зав'язувати його двома відрізками товстої мотузки.

– Конні теж хотів прийти, подякувати вам, але в нього… е-е… сьогодні футбол. Чи щось таке.

– Та пусте. Я взагалі сумніваюся, що я чимось допоміг.

Я був шокований.

– Та ви що, ви ж повернули йому голос! Своїм пристроєм повернули!

– О так. Мій пристрій. – Він зав'язав другу мотузку й смикнув, щоб перевірити, чи щільно прилягає. Рукави футболки були закасані до плеча, і я побачив, які в нього крутезні м'язи. Раніше я їх не помічав. – Електричний стимулятор нервів.

– Преподобний Джейкобз, вам треба його продати! Купу грошей заробите!

Він сперся ліктем на ящик, підпер рукою підборіддя й задумливо подивився на мене.

– Ти думаєш?

– Так!

– Я дуже в цьому сумніваюся. І сумніваюся, що мій ЕСН взагалі якось посприяв одужанню твого брата. Розумієш, я склепав його того ж дня, коли ви прийшли. – Він розсміявся. – І підключив до дуже маленького моторчика японського виробництва, який висмикнув з іграшки Моррі, робота Роско.

– Правда?

– Правда. Сама *ідея* цінна, у цьому я впевнений, але такі прототипи, зібрані на коліні, без жодних експериментальних перевірок, працюють вкрай рідко. Хоча я думав, що шанс у мене є, бо ніколи не сумнівався в діагнозі доктора Рено. То було розтягнення нерва, не більше.

– Але…

Він підняв ящик. М'язи на руках випнулися, на них чітко проступили вени.

– Ходімо, синку. Пройдися зі мною.

Я пішов за ним до машини. Він поставив ящик біля заднього крила, оглянув вміст багажника і сказав, що доведеться переставити валізи на заднє сидіння.

– Джеймі, можеш узяти маленьку? Вона не важка. Коли їдеш далеко, краще багато з собою не брати.

– А куди ви поїдете?

– Гадки не маю. Але думаю, зрозумію, коли туди приїду. Якщо ця бляшанка не зламається. Вона стільки пального спалює, що може весь Техас без нафти залишити.

Ми перемістили валізи на заднє сидіння «форда». Застогнавши від зусилля, преподобний Джейкобз запхнув великий ящик у багажник. Затріснув кришку і сперся на машину, вивчаючи мене поглядом.

– Джеймі, у тебе чудова сім'я і чудові батьки, які по-справжньому приділяють вам увагу. Якби я попросив їх описати вас, дітей, то вони б сказали, що Клер – по-материнськи турботлива, Енді любить покомандувати...

– О, це вже точно.

Він широко всміхнувся.

– Такий у кожній сім'ї є, малий. Вони б сказали, що Террі – як машина, а ти мрійник. А яким словом вони могли б описати Кона?

– Заучка. Або фолк-співак, відколи в нього гітара з'явилася.

– Може, й так, але мені здається, що це не перші слова, які б спали їм на думку. Помічав, які в Кона нігті?

Я розсміявся.

– Він їх гризе, як дурний! Якось тато запропонував йому бакс, щоб він на тиждень перестав це робити, але він не зміг!

– Джеймі, Кон у вас – нервовий. От що б сказали твої батьки, якби їх попросили бути до кінця чесними. До сорока років він може нажити собі виразки, схильність до цього є. Коли він дістав удар по шиї тією лижною палицею і втратив голос, то став непокоїтися, що здатність говорити до нього більше ніколи не повернеться. А що голос усе не повертався, то Кон переконав себе, що так і буде.

– Доктор Рено сказав…

– Рено – хороший лікар. Сумлінний. Він миттю примчав сюди, коли в Моррі був кір, а потім знову, коли в Петсі була… ну, жіноча проблема. Обох вилікував, як профі. Але в нього немає тієї аури впевненості, як у найкращих терапевтів. Цього вміння сказати: «Та ну, це дрібниця, ви скоро одужаєте».

– Він справді це сказав!

– Так, але Конрад не був переконаний, бо Рено говорить непереконливо. Він уміє лікувати тіло, але як щодо душі? З цим у нього не дуже. А душа – це запорука половини процесу одужання. А може, й більше половини. Кон подумав: «Він бреше, щоб я призвичаївся до того, що я німий. Пізніше він скаже мені правду». Джеймі, твій брат так влаштований. Він живе нервовими закінченнями. А коли люди так роблять, їхні душі можуть повстати проти них самих.

– Він не схотів сьогодні зі мною йти, – сказав я. – Я про це збрехав.

– Та невже? – Вигляд у Джейкобза був не надто здивований.

– Ага. Я його просив, але він боявся.

– Ніколи на нього за це не сердься. Люди, що постійно всього бояться, живуть у своєму дуже особливому пеклі. Ти можеш сказати, що вони самі собі його влаштовують – так, як Кон сфабрикував собі німоту, – але вони нічого не можуть із цим вдіяти. Вони так влаштовані. Вони заслуговують на співчуття і милосердя.

Він обернувся на пасторський будинок, який уже мав самотній та покинутий вигляд, і зітхнув. А потім подивився на мене.

– Може, ЕСН якось і подіяв… у мене є всі підстави вважати, що теорія, на яку він спирається, дієва… але я справді в цьому сумніваюся. Джеймі, мені здається, я обдурив твого брата. Пере*кон*ав, пробач за каламбур. Це трюк, якого навчають у богословській школі, хоча там це називають «підігріванням віри». Мені це завжди добре вдавалося, хоч і відчував при цьому сором, змішаний із задоволенням. Я сказав твоєму брату, щоб чекав на

диво, а потім увімкнув струм і запустив свого уславленого дзизкунчика. Щойно я побачив, як у твого брата смикнулися губи й блимнули очі, я зрозумів, що все вдасться.

– Це надзвичайно! – сказав я.

– Так, справді. А ще доволі підло.

– Га?

– Не зважай. Головне, щоб ти йому про це ніколи не розказував. Голосу він, мабуть, більше ніколи не втратить, але все може бути. – Він глянув на годинник. – Знаєш що? Я б охоче потеревенив з тобою ще, але треба їхати, бо хочу до ночі дістатися Портсмута. А тобі краще йти додому. І там тримати в таємниці ще одне – те, що ти мене сьогодні навідував. Хай це залишиться між нами, добре?

– Так.

– Правда ж, ти не йшов повз будинок Мі-Мо?

Я підкотив очі, наче хотів спитати, чи справді він мене вважає таким дурним, і Джейкобз знову розсміявся. Мене тішило те, що я можу його розсмішити, попри все, що сталося.

– Я зрізав кут через поле Марстеллара.

– Молодчина.

Я не хотів іти й не хотів, щоб він їхав.

– А можна спитати ще одне?

– Можна, але тільки швидко.

– Коли ви читали свою… – Я не хотів вимовляти слово «проповідь», воно чомусь здавалося небезпечним. – Коли ви говорили в церкві, то сказали, що в блискавці типу п’ятдесят тисяч градусів. Це правда?

Обличчя в нього засяяло – як бувало лише тоді, коли хтось порушував тему електрики. Його хобі-коник, як сказала б Клер. Тато назвав би це одержимістю.

– *Цілковита* правда! Блискавка – найпотужніша сила природи, окрім хіба що землетрусів і цунамі. Потужніша за торнадо й набагато могутніша за урагани. Ти коли-небудь бачив, як розряд вдаряє в землю?

Я похитав головою.

– Лише в небі.

– Це прекрасно. Прекрасно і дуже страшно. – Він підвів голову, наче побачив блискавку, але того дня небо було ясно-блакитним, тільки невеличкі білі пухкі пір'їнки поволі пливли собі на південний захід. – Якщо захочеш побачити це зблизька… Ти ж знаєш Лонґмедоу, так?

Авжеж, я знав. На півдорозі до Козячої гори розташовувався державний громадський парк. Називався він Лонґмедоу. Звідти можна було побачити неозорі східні обшири, що тяглися на багато миль до горизонту. Ясної прозорої днини звідти було видно Пустелю штату Мен у Фріпорті. А інколи навіть Атлантичний океан за нею. Щосерпня ЗММ виїжджали на літній пікнік у Лонґмедоу.

– Якщо поїхати на північ дорогою від Лонґмедоу, то приїдеш до будки охорони курорту «Козяча гора»…

– …куди не пускають, якщо ти не член клубу чи не відвідувач курорту.

– Саме так. Класова система в дії. Але перед самою будкою є гравійна дорога, яка розгалужується вліво. Нею може проїхати будь-хто, бо то все державна земля. Приблизно через три милі вона закінчується оглядовим пунктом, який називається Вершина неба. Я вас, дітей, туди не возив, бо там небезпечно – то просто гранітний схил, який закінчується урвищем, дві тисячі футів до дна. Огорожі там нема, лише табличка, яка застерігає людей, щоб не підходили до краю. На Вершині неба стоїть залізна щогла, двадцять футів завдовжки. Її увігнали глибоко в скелю. Поняття не маю, хто її там поставив і навіщо, але вона там вже дуже, дуже давно. Вона повинна бути вся іржава, а натомість чистенька. Знаєш чому?

Я похитав головою.

– Бо в неї постійно б'є блискавка. Вершина неба – особливе місце. Воно *притягує* блискавку, а та залізна щогла – в самісінькому його центрі.

Він замріяно дивився в бік Козячої гори. Звісно, за висотою вона не могла дорівнятися до Скелястих гір (чи навіть до Білих гір Нью-Гемпширу), але для положистих пагорбів західного Мену то була височина.

– Там грім гучніший, Джеймі, й хмари ближчі. Видиво тих грозових хмар, що мчать по небу, змушує людину відчути себе зовсім малою, а коли когось обсіли турботи… чи сумніви… почуватися малим – не так вже й погано. Ти знаєш, коли має з'явитися блискавка, бо в повітрі витає задуха. Витає якесь… не знаю… неспалене горіння. Волосся стає сторч, і щось тисне в грудях. Шкіра наче тремтить, ти це відчуваєш. Ти чекаєш, а коли надходить грім, він не гримить. Він *тріскає*, мов та гілляка під вагою криги, тільки стократ гучніше. Потім тиша… і раптом *клац* у повітрі, наче хтось повернув старезний вимикач. Розкочується грім, і приходить блискавка. Тобі доводиться примружуватися, інакше розряд засліпить тебе і ти не побачиш, як та залізна щогла з чорної стає фіолетово-білою, а потім червоною, наче розжарена підкова в печі.

– Ого, – сказав я.

Джейкобз кліпнув очима й повернувся до реальності. Та копнув ногою покришку своєї нової-старої машини.

– Вибач, синку. Іноді мене заносить.

– Це так класно.

– О, це набагато класніше, ніж класно. Коли підростеш, з'їзди туди, подивися сам. Тільки будь обережний коло тої щогли. Блискавки понарозколювали там чимало уламків породи, і якщо ти посковзнешся, то можеш поїхати вниз і вхопитися не буде за що. Ну все, Джеймі, мені справді пора їхати.

– Я не хочу, щоб ви їхали. – Мене знову душили сльози, але я не дозволив їм политися.

– Мені дуже приємно це чути, я зворушений, але ти ж знаєш, як приказка мовить: якби бажання були кіньми, злидарі їздили б верхи. – Він розкрив обійми. – Ану, обніми ще раз.

Я обійняв його міцно-міцно й глибоко вдихнув, намагаючись закарбувати в пам'яті запах його мила й тоніку для волосся («Віталісу», такого самого, яким користувався мій тато, а тепер користується Енді).

– Ти був моїм улюбленцем, – промовив він мені на вухо. – Мабуть, це ще один секрет, який тобі не варто нікому розказувати.

Я лише кивнув. Не було потреби йому казати, що Клер уже й так знає.

– У підвалі будинку я дещо для тебе залишив, – сказав він. – Якщо воно тобі треба. Ключ під килимком.

Він поставив мене на ноги, поцілував у лоб і відчинив дверцята водія.

– Маашина так собі, друзяаако, – зізнався він з акцентом янкі, чим змусив мене всміхнутися попри весь біль, який я відчував. – Але нічо, якось та й доїду.

– Я люблю вас, – сказав я.

– Я теж тебе люблю. Але не здумай мені більше плакати, Джеймі. Моє серце вже й так розбите, більше я не витримаю.

Поки він не поїхав, я не плакав. Я стояв на під'їзній доріжці і дивився йому вслід. Дивився вслід, поки його машина не зникла з поля зору. Потім пішов додому. У ті часи на нашому задньому подвір'ї була колонка з ручною помпою, тому перед тим, як заходити в дім, я вмився крижаною водою. Не хотів, щоб мама помітила сліди сліз на обличчі й спитала, чому я плакав.

Вишарувати пасторський будинок, щоб прибрати всі сліди перебування в ньому безталанної родини Джейкобзів і підготувати до приїзду нового священика, буде завданням комітету жіночої допомоги, сказав тато. Але без поспіху. Колеса єпархіального управління церков Нової Англії розкручувалися дуже повільно, і нам би дуже пощастило, якби нам прислали нового священика до наступного літа.

– Хай поки так побуде, – порадив тато, і комітет радо з цього скористався. Узятися за мітли, щітки й пилососи їм довелося вже аж після Різдва (проповідь мирянина того року читав Енді, мої батьки мало від гордості не луснули). А доти пасторський будинок стояв порожній, і деякі діти в моїй школі почали казати, що там живуть привиди.

Але дехто туди все-таки навідався. Я. Однієї суботи після обіду я знову зрізав шлях через кукурудзяне поле Дорранса Марстеллара, щоб уникнути всевидющого ока Мі-Мо Гаррінгтон, і підійшов до пасторського будинку. Узяв під килимком ключ і зайшов усередину. Було страшно. Я лише зневажливо пирхав, коли чув про те, що тут водяться привиди, але вже всередині якось легко уявлялося, що ось я обернуся, а в мене за спиною стоять Петсі й Хвостик Моррі, тримаються за руки й круглими очима дивляться на мене, а на їхніх тілах гниє плоть.

«Не будь дурнем, – наказав я собі. – Вони або пішли в якесь інше місце, або в чорну порожнечу, як і казав преподобний Джейкобз. Тому перестань боятися. Перестань бути маленьким дурним боягузиком».

Але перестати бути дурним боягузиком я не міг так само, як не міг зупинити біль у шлунку після того, що переїв хот-догів у суботу ввечері. Проте я не втік. Я хотів подивитися, що він для мене залишив. Мені потрібно було подивитися. Тому я підійшов до дверей, на яких досі висів плакат (Ісус тримається за руки з парою дітлахів, схожих на Діка та Джейн з моєї старої читанки для першокласників; на табличці написано: «ПРИЙДІТЬ ДО МЕНЕ, МАЛІ ДІТИ»).

Я увімкнув світло, спустився вниз і побачив складані стільці, стосами притулені до стіни, фортепіано з опущеною кришкою, ігровий куточок із маленьким столиком, на якому вже не було доміно, книжок для розфарбовування і кольорових олівців. Але Погідне озеро нікуди не поділося, так само, як і маленька дерев'яна коробочка з Електричним Ісусом усередині. Ось що він для мене

залишив, і я був страшенно розчарований. Та все одно відкрив коробку й витяг Електричного Ісуса. Поставив його на краю озера, там, де, як я знав, починалася колія, і хотів було намацати під його мантією вмикач. Аж раптом мене затопила хвиля найбільшої люті, яку я відчував за все своє дитинство і юність. Вона вдарила так несподівано, як одна з тих блискавок, які преподобний Джейкобз споглядав на Вершині неба. Я махнув рукою і вдарив Електричного Ісуса. Той відлетів аж до дальньої стіни.

– *Тебе не існує!* – заволав я. – *Тебе не існує! Це просто фокуси й вигадки! Будь ти проклятий, Ісусе! Будь ти проклятий, Ісусе! Будь ти проклятий, проклятий, проклятий, Ісусе!*

Я побіг угору сходами, а з очей так рясно лилися сльози, що я нічого перед собою не бачив.

Іншого священика, як згодом виявилося, нам так і не прислали. Порожнечу намагалися заповнити деякі місцеві падре, але відвідуваність упала майже до нуля, і на той час, коли я вчився в останньому класі старшої школи, нашу церкву зачинили й наглухо забили віконниці. Але для мене це не мало значення. Віру я втратив. Гадки не маю, що сталося з Погідним озером та Електричним Ісусом. Наступного разу, коли я спустився в підвал ЗММ у пасторському будинку (а це сталося багато років по тому), він був цілковито порожній. Порожній, як рай.

IV
Дві гітари. «Хромові троянди». Блискавка на Вершині неба

Коли ми озираємося назад, у минуле, то бачимо, що наше життя складається в певний візерунок. Кожна подія починає здаватися логічною, неначе щось – чи Хтось – накреслює для нас план усіх наших кроків (вдалих і невдалих). Узяти, приміром, матюкливого пенсіонера, котрий, сам того не бажаючи, наперед визначив мені заняття, що стало моєю роботою на двадцять п'ять років. Як це називається: доля чи щасливий випадок? Я не знаю. Та й звідки мені знати? Мене навіть там не було, коли Гектор Цирульник пішов шукати свою сілвертонівську гітару. Колись давно я міг би сказати, що ми обираємо стежки наосліп: сталося те, потім се, потім п'яте і десяте. Та тепер я знаю краще.

Існують сили.

1963-го, до того як «Бітлз» здійснили прорив на сцені, Америку охопила нетривала, проте сильна лихоманка – захоплення народною, чи то пак фолк-музикою. Телепередача, яка з'явилася в слушну годину, щоб нажитися на тому шаленстві, називалася «Як його там». У ній виступали білошкірі інтерпретатори чорношкірого досвіду, такі як «Тріо Чеда Мітчела» та «Нові менестрелі Крайсті». (Причому білих *комуняк,* таких як Піт Сіґер і Джоан Баез, на виступи не запрошували.) Мій брат Конні був найліпшим друзякою Ронні, старшого брата Біллі Пекета, тож вони дивилися «Як його», як вони її називали, суботніми вечорами вдома у Пекетів.

У той час із Пекетами жив дід Ронні й Біллі. Він був знаний під прізвиськом Гектор Цирульник, бо то була його професія, якою він заробляв майже п'ятдесят років, хоча уявити його в цій ролі й було важко – перукарі, як і бармени, мають вирізнятися приємною

балакучістю, а Гектор Цирульник украй рідко щось казав. Він просто сидів у вітальні, перекидав повні ковпачки бурбону собі в каву і курив «типарили»[38]. Їхнім запахом просмердівся весь будинок. Коли Гектор таки розтуляв рота, його слова були густо пересипані лайкою.

Проте «Як його там» він любив і завжди дивився разом із Коном і Ронні. Одного вечора, після того як один білий хлопець заспівав щось про те, що його крихітка покинула його і йому так сумно, Гектор Цирульник презирливо пирхнув і сказав:

– Чорт, хлопці, це ніякий не блюз.

– Діду, ви про що? – спитав Ронні.

– Блюз – це *зла* музика. А той хлопець наче тільки-но надзюрив у штанці й боїться, шо мамка насварить.

Почувши це, хлопці дружно розсміялися – частково від задоволення, частково від подиву, що в Гекторі помер музичний критик.

– Ану ждіть, – сказав він і повільно піднявся сходами, хапаючись за поруччя вузлуватою рукою й підтягуючись. Його не було так довго, що хлопці вже майже про нього забули. Але зрештою Гектор спустився сходами, несучи за гриф покоцану гітару «Сілвертон». Її корпус був потертий і перев'язаний шматком обстріпаного солом'яного джгута. Кілки настроювання були покривлені. Дід сів, крекнувши і перднувши, та підтягнув гітару собі на кістляві коліна.

– Вимкніть це гівно, – наказав він.

Ронні послухався (все одно щотижневий фолк уже майже підійшов до кінця).

– Діду, я й не знав, що ти граєш, – сказав він.

– Сто років не грав, – відповів Гектор. – Відклав її, коли артрит став гризти. Не знаю, чи зможу цю сучку знов настроїти.

– Тату, мова, – гукнула місіс Пекет із кухні.

Гектор Цирульник не звернув на неї жодної уваги. Втім, як і завжди, крім випадків, коли хотів, щоб вона передала йому

картоплю-м'ячку. Він повільно настроїв гітару, бурмочучи собі під носа матюки, а потім узяв акорд, що трохи змахував на музику.

– Ми чули, що вона розладнана, – пізніше розказував мені Кон, – та все одно це було круто.

– Ого! – вигукнув Ронні. – Діду, а який це акорд?

– Е. Уся ця херня починається з Е. Але ждіть, ви ше нічо не чули. Зара' побачим, чи я ще пам'ятаю, як грати на цій курвоматері.

Із кухні:

– Тату, мова.

Цього разу він приділив не більше уваги, ніж попереднього, просто бринькав на старій гітарі, водячи по струнах покрученим, жовтим від нікотину нігтем, як медіатором. Спочатку він грав повільно і все бурчав попід носом несхвальні слівця, та потім увійшов у рівний рваний ритм, чим змусив хлопців з подивом перезирнутися. Його пальці ковзали вгору і вниз грифом, спершу незграбно, та потім, коли по нервах поволі потекли давні рефлекси пам'яті, справа пішла трохи більш гладко: від В до А та G, а потім назад до Е. Цю послідовність я програвав потім сотні тисяч разів, хоча 1963-го я не зміг би відрізнити акорд Е від спинної хорди.

Високим плаксивим голосом, що так відрізнявся від того, яким він говорив (коли взагалі говорив), дід Ронні заспівав:

– «Щось у тобі, маленька, такого є… тривожиш-турбуєш, татко спокою не знає…»

Із кухні, витираючи руки рушником, вийшла місіс Пекет. Вигляд у неї був такий, наче вона побачила екзотичну птаху – африканського страуса чи ему, приміром, – що з пишним виглядом походжав по трасі 9. Біллі й маленька Ронда Пекет, якій на той час не могло бути більше від п'яти рочків, спустилися з другого поверху до середини сходів, перехилилися через поруччя й круглими від подиву очиськами втупилися в старигана.

– Та мелодія, – згодом розказував мені Кон. – На «Як його там» такого точно ніколи не грали.

Гектор Цирульник тепер пристукував ногою в такт і вдоволено шкірився. Кон сказав, що ніколи раніше не бачив, щоб старий усміхався, і то було трохи лячно, наче він враз перекинувся на якогось співочого вампіра.

– «Мене мамка не пускає гуляти до ранку… боїться, що якась жінка… жінка… – Це слово він протягнув. – Жііііінка щось мені зробить до світанку».

– Давай, діду! – гукнув Ронні, розсміявся і заплескав у долоні.

Гектор перейшов на другий куплет, про те, як бубновий валет сказав виновій дамі, що вона може спускатися й починати *повзти,* та раптом порвалася струна: ТРЕННЬ.

– От пизда смердюча, – прокоментував він, і на цьому імпровізований концерт Гектора Цирульника скінчився. Місіс Пекет вирвала з його рук гітару (порвана струна просвистіла небезпечно близько до її ока) і сказала йому, хай іде надвір і сидить на ґанку, якщо хоче й далі так розмовляти.

Гектор Цирульник не пішов на ґанок, просто повернувся до своєї звичної мовчанки. І більше ніколи хлопці не чули, щоб він співав і грав. Він помер наступного літа, і Чарльз Джейкобз (1964 року, у рік «Бітлз», він ще був у силі) відправив службу на його похороні.

Наступного дня після тієї скороченої версії «Мене мамка не пускає» Артура «Біґ Боя» Крудапа[39] Ронні Пекет знайшов гітару в діжці для помиїв на задньому дворі, куди її викинула розлючена матуся. Ронні відніс її в школу, де місіс Колхаун, учителька англійської, котра також вела уроки музики в середніх класах, показала йому, як натягти нову струну і як наладнати її, співаючи собі під носа перші три ноти «Тепс»[40]. А ще вона дала Ронні примірник журналу «Співай!», присвяченого фолк-музиці, де були слова й акорди для пісень, таких як «Барб'рі Аллен»[41].

Протягом наступних двох років (з короткою перервою, коли Лижна Палиця Долі зробила Кона німим) Ронні з Коном розучували пісню за піснею з народного репертуару, передаючи стару гітару з

рук у руки й вивчаючи ті самі основні акорди, що їх Свинцеве Пузо[42], поза всіляким сумнівом, награвав, поки сидів у тюрмі. Жоден із них ні хріна не вмів грати, але в Кона був непоганий голос (хоч і занадто м'який та солодкий, щоб звучати переконливо в тих блюзових мелодіях, які він так любив), і кілька разів вони виступали на публіці як «Кон і Рон». (Щоб домовитися, чиє ім'я стоятиме першим, кидали монетку.)

Зрештою Кон розжився власною гітарою – акустичною, фірми «Ґібсон», вишневого кольору. Вона була збіса кращою, ніж старезний «Сілвертон» Гектора Цирульника, і на ній вони грали, коли співали щось таке, як «Сьомий син» і «Цукровий край» у «Юріка Ґранжі» на «Вечорі талантів». Наші мама й тато нахвалювали їх, і батьки Ронні теж, але з гітарами, у принципі, так само, як з комп'ютерами: сміття на вході – сміття на виході.

Я мало уваги звертав на спроби Кона і Рона зажити слави місцевого фолк-дуету, тож і не помітив, коли інтерес мого брата до ґібсонівської гітари потроху зійшов на пси. Після того як преподобний Джейкобз поїхав на своїй новій-старій машині з Гарлоу, у моєму житті наче діра утворилася. Я втратив і Бога, і свого єдиного дорослого друга, і ще довгий час по тому мені було сумно і трохи страшно. Мама старалася мене підбадьорити, і Клер теж. Навіть тато – і той пробував. Я намагався знову стати щасливим, і зрештою мені це вдалося, та коли на зміну 1965 прийшов 1966, а потім і 1967, я навіть не помітив, що згори перестали литися погано зіграні мелодії, такі як «Не думай двічі».

На той час Кон захопився найпопулярнішим шкільним видом спорту (і це в нього виходило збіса краще, ніж грати на гітарі), а що ж до мене… до нашого містечка переїхала новенька, Астрід Содерберг. У неї було шовковисте біляве волосся, волошково-блакитні очі й маленькі горбочки під светром, які з часом обіцяли перетворитися на справжні груди. Впродовж перших років, які ми провчилися в школі разом, вона навряд чи хоч раз про мене подумала – звісно, коли їй не треба було списати домашнє. Зате я

думав про неї постійно. Мені здавалося, якби вона дозволила торкнутися свого волосся, у мене б серце стало. Одного дня я стягнув із полиці довідкових матеріалів словник Вебстера, відніс його собі на парту й навпроти визначення слова «поцілунок» ретельно вивів друкованими літерами «АСТРІД». Серце важко гупало в грудях, по шкірі бігли мурашки. «Громовиця» – хороше слово для таких захоплень, бо я був мов громом уражений.

Узяти Конову гітару ніколи не спадало мені на думку. Коли потрібна була музика, я вмикав радіо. Але талант – дивна штука. Він має звичку тихо, але твердо нагадувати про себе, коли настає для цього слушний час. Як і певні наркотики, що спричинюють звикання, маскуються під друга, і так триває довго, поки ти нарешті не збагнеш, що це тиран. Я про це дізнався на власній шкурі того року, коли мені виповнилося тринадцять.

Спочатку одне, потім друге, а потім п'яте й десяте.

Мій музичний хист аж ніяк не можна було назвати величезним. Та все одно він був більшим, ніж у Кона… чи в будь-кого з нашої родини, якщо вже на те пішло. Про те, що він є, я довідався однієї нудної затягнутої хмарами суботи восени 1969-го. Уся наша сім'я (навіть Клер, яка приїхала на тиждень з коледжу) подалася в Ґейтс-Фолз на матч з американського футболу. Кон учився в останньому класі й був тейлбеком[43] у команді «Алігатори Ґейтс-Фолз». Я залишився вдома, бо живіт болів. Звісно, не так сильно, як я зобразив – просто я не те щоб дуже фанатів від американського футболу, та й надворі наче на дощ збиралося.

Я трохи подивився телевізор, але на двох каналах показували той самий футбол, а на третьому – гольф (ще гірше). Колишню кімнату Клер віддали Конні, але в комірчині досі були складені стосами її книжки в м'яких обкладинках, і я вирішив почитати Аґату Крісті. Клер казала, вони легко читаються, а ще це весело – вести розслідування разом з міс Марпл чи Еркюлем Пуаро. Я зайшов у кімнату й побачив у кутку Конового «Ґібсона», а поряд – купу старих

журналів «Співай!» Я подивився на гітару, притулену до стіни й давно забуту, та подумав: «Цікаво, чи зможу я на ній зіграти „Черрі, Черрі“[44]?»

Ту мить я запам’ятав так само чітко, як свій перший поцілунок, бо ця думка була мов екзотичний незнайомець, цілковито не пов’язана з усім, що крутилося в мене в голові, коли я зайшов у Конову кімнату. Я можу заприсягтися в цьому на стосі Біблій. То була навіть не думка. То був наче голос.

Узявши в руки гітару, я сів на Конове ліжко. Спочатку я струн не чіпав, просто трохи поміркував про ту пісню. Я знав, що на братовій акустичній гітарі вона звучатиме добре, бо «Черрі, Черрі» побудовано навколо акустичного рифу (звісно, тоді я ще цього слова не знав). Я прокрутив її в голові й на превеликий свій подив збагнув, що не лише чую акорди, а й бачу, як вони змінюються. Я знав про них усе, крім того, де вони ховаються на грифі.

Я навмання схопив якесь число «Співай!» і пошукав блюз, будь-який блюз. Знайшов один, під назвою «Зроблю твої гроші зеленими»[45], побачив, як узяти E («Уся ця херня починається з E», – сказав Кону й Ронні Гектор Цирульник), і зіграв його на гітарі. Звук був притлумлений, але правильний. «Ґібсон», як по-справжньому хороший інструмент, не розладнався з часом, хоч і стояв давно забутий. Я натиснув сильніше трьома пальцями лівої руки. Було боляче, та я не зважав. Бо E був правильним. E був божественним. Він досконало накладався на звук у моїй голові.

Кону знадобилося півроку, щоб вивчити «Дім сонця, що сходить»[46], та й то він ні разу не зміг перейти від D до F без затримки, коли переставляв пальці. Я ж вивчив трьохакордний риф «Черрі, Черрі» (від E до A, D і назад до A) за десять хвилин, потім зрозумів, що на тих самих трьох акордах можу зіграти «Ґлорію» від «Шедоуз ов зе Найт»[47] та «Луї, Луї» «Кінгсменів»[48]. Я грав, поки кінчики пальців не завили від болю і я не міг розігнути ліву руку. А коли нарешті зупинився, то не тому, що хотів, а тому, що мусив. І не

міг дочекатися, коли почну знову. Мені не було діла до «Нових менестрелів Крісті» чи «Яна та Сильвії» та інших народноспівних засранців, але «Черрі, Черрі» я міг грати весь день, вона пробуджувала в мені якісь почуття.

Я думав: якби навчитися гарно грати, то Астрід Содерберг могла б побачити в мені не тільки джерело для списування домашнього. А втім, навіть це було другорядним, тому що гра на гітарі заповнювала в мені порожнечу. То була якась річ у собі, емоційна істина. Граючи, я наче знову ставав справжньою людиною.

Через три тижні, знову суботнього дня, Кон прийшов додому з футболу раніше, бо не лишився після гри на традиційний пікнік, який влаштовували фанати. Я сидів на горішньому майданчику сходів і бренькав «Дикунку». Я думав, він сказиться і вирве в мене гітару, може, навіть звинуватить мене у блюзнірстві за те, що граю триакордовий ідіотизм «Троґів»[49] на інструменті, призначеному для таких витончених пісень протесту, як «Відповідь носить вітер».

Але того дня на Коновому рахунку було три тачдауни, він поставив шкільний рекорд із набраних ярдів у пробіжці з м'ячем і «Алігатори» прямували в плейоф класу С. Тож він лише сказав:

– По-моєму, це найтупіша пісня з тих, які колись крутили по радіо.

– Ні, – заперечив я. – Найтупіша – «Птах перелітний»[50]. Її можу теж заграти, якщо хочеш послухати.

– Блін, Господи, ні. – Він міг лихословити, бо мама була в садку, тато й Террі в гаражі доводили до пуття Ракету Доріг-III, а наш поведений на релігії братик на той час уже не жив удома. Як і Клер, Енді навчався в Університеті штату Мен (де, як він стверджував, було повно «нікчемних хіпі»).

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

СТІВЕН
КІНГ
ВІДРОДЖЕННЯ
ENTRANCE
КЛУБ СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЛЯ

Примітки

1

Чотири головні персонажі в драматургії старого зразка – Герой, Героїня, Повірниця і Лиходій. (*Тут і далі прим. перекл.*)

Повернутися

2

Настільна гра для дітей від 6 років, що імітує операційну зі столом і пацієнтом на ньому.

Повернутися

3

Марка стереоскопічних окулярів.

Повернутися

4

Давня дитяча гра у м’яч. Гравці перекидають м’яч. Зловлений у повітрі, він вартує двох очок, відправлений по землі – одного очка. Гравці намагаються обдурити одне одного щодо того, який кидок м’яча буде наступним, у повітрі чи по землі. Грають до певного рахунку.

Повернутися

5

Поп-пісня 1962 р. американських композиторів-піснярів Джеррі Ґоффіна і Керол Кінг. Протягом трьох десятиліть була присутня в хіт-параді «Американська п'ятірка».

Повернутися

6

Сингл 1962 р., що здобув шалений успіх і потрапив до «Гарячої сотні» хіт-параду «Білборд».

Повернутися

7

Пісня американського співака Фредді Кеннона про парк розваг.

Повернутися

8

Збори методистської молоді – організація дозвілля для молодих протестантів, що належать до методистської церкви.

Повернутися

9

Телешоу, у якому ведучий довільно вибирає номер телефону глядача з чаші й дзвонить йому.

Повернутися

10

Телеканал групи NBC, що транслює сигнал на південь штату Мен і північ Нью-Гемпширу.

Повернутися

11

Найпевніше, назва церкви походить від старозавітного міста Шіло, у якому в добу Суддів, у другій половині II тисячоліття до н. е. перебувала Скинія Завіту. Згадки про нього є в Книзі Суддів та Книзі Ісуса Навина.

Повернутися

12

Перегони на короткі дистанції.

Повернутися

13

Острів у бухті Каско і затоці Мен.

Повернутися

14

3,6 м і 1,5 м відповідно.

Повернутися

15

Приблизно 0,5 м.

Повернутися

16

Розважальне телешоу, яке показували на каналі CBS з 1948 до 1971 р.

Повернутися

17

Канадський спортсмен, бейсболіст.

Повернутися

18

Розсипний феєрверк червоного кольору.

Повернутися

19

Сім'єю (*фр.*).

Повернутися

20

Дитяча гра, у якій стільців на один менше, ніж гравців.

Повернутися

21

Спортивна гра з м'ячем, аналог бейсболу, але менш травматична.

Повернутися

22

9 кг.
Повернутися

23

Гра слів: Jacob's Ladder – драбина Джейкобза і драбина Якова.
Повернутися

24

«Ship ‘n Shore» – компанія, заснована 1916 року, почала виготовляти жіночі блузки 1920-го, свою назву дістала 1954 року.
Повернутися

25

Один із чотирьох головних героїв коміксів «Горішки», що виходили протягом тривалого часу (з 1947 до 2000 р.) у будні й у неділю.
Повернутися

26

Серіал у жанрі «ситком», демонструвався з 1963 до 1970 р.
Повернутися

27

Вестерн 1946 р.
Повернутися

28

4,54 л.

Повернутися

29

Морозиво, розділене на три секції – ванільну, шоколадну й полуничну.

Повернутися

30

Торгова марка продуктів і напівфабрикатів компанії «Кемпбелз-суп».

Повернутися

31

Церква конгрегаціоналістів, що належить до протестантських християнських церков.

Повернутися

32

Ідеться про вбивство Мартіна Лютера Кінга снайпером 4 квітня 1968 р.

Повернутися

33

Університет Массачусетсу.

Повернутися

34

За шкалою Фудзіти, введеною 1971 р. професором Теодором Фудзітою для класифікації торнадо. Складається з 13 категорій: від F0 до F12.

Повернутися

35

Crawligator – пластмасовий скейтборд, призначений для того, щоб маленька дитина могла їздити по підлозі, лігши на живіт.

Повернутися

36

Американський автогонщик італійського походження, чемпіон світу з автоперегонів у класі «Формула-1».

Повернутися

37

«The Yardbirds» – англійський рок-гурт, що випустив низку хітів у 1960-ті рр.

Повернутися

38

Сорт сигар, коротких, тонких і з м’яким смаком.

Повернутися

39

Крудап Артур (1905–1974) – американський чорношкірий блюзовий співак, гітарист і автор пісень.

Повернутися

40

Taps – мелодія, яку виконують на духових інструментах під час похоронів (особливо військових), на церемоніях підняття прапора та зборах бойскаутів.

Повернутися

41

Одна з варіацій назви популярної народної пісні «Барбара Аллен», традиційної балади, яку привезли в Сполучені Штати іммігранти з Англії та Шотландії.

Повернутися

42

Ледбеттер Хадді Вільям (також відомий як «Лід Беллі, Свинцеве Пузо») (1888–1949) – фолковий і блюзовий музикант, що вирізнявся сильними вокальними здібностями, віртуозно грав на дванадцятиструнній гітарі та створив пісенник стандартів для музики в жанрі фолк. Двічі сидів у в'язниці: за вбивство родича і замах на вбивство.

Повернутися

43

Гравець, що замикає напад в американському футболі.
Повернутися

44

Пісня американського співака Ніла Даймонда, 1966 р. стала великим хітом.
Повернутися

45

Блюзова пісня, записана 1928 р. американським блюзменом Феррі Льюїсом.
Повернутися

46

Американська народна пісня.
Повернутися

47

Американський рок-гурт із передмістя Чикаґо, сформований 1960 р.; у творчості поєднував британський блюз із мотивами рідного міста.
Повернутися

48

Гурт гаражного року, що сформувався у 1960-ті, найбільше відомий своїм синглом «Луї, Луї» (1963).
Повернутися

49

«The Troggs» – британський рок-гурт, утворений 1964 р. під назвою «The Troglodytes» («Троглодити»), грав так званий печерний рок.

Повернутися

50

Пісня американської серф-групи «Трешмен» («The Trashmen»), випущена 1963 р.

Повернутися